

pod Poreznom

25. julij 1965 bo vaščanom Davče trajno v spominu, saj so tega dne odkrili na pokopališču spomenik 53 znanim in neznanim borcem, ki so padli v zadnji nemški ofenzivi dne 23. in 24. marca 1945 na Crnem vrhu in Poreznu. Spomenik je delo akademskega kiparja Franca Rotarja.

Počastitvi odkritja spomenika in proslavi 20. obletnice osvoboditve je prisostvovalo več sto ljudi iz selške, poljanske, medvoške in žirovske okolice. Nadalje so se odkritja udeležili tudi borci s Primorskega, ki so se borili med II. svetovno vojno v Selški dolini in se v zadnji ofenzivi prebijali skozi nemški sovražni obroč na Poreznu.

Krajevne in občinske organizacije ZB so počastile spomin padlim s prapori. Med 14 prapori, ki so stali ob spomeniku, so bili tudi primorski prapori iz Novakov, Cerknega, Tolmina in Sežane. Slavnostni govor je imel domačin Anton Golja-Beguš. V svojem govoru se je spominjal bojev, ki so divjali na tem ozemlju in slavnih junakov, ki so že na pragu svobode darovali svoja življenja za našo svobodo. Spomenik so odkrili davški pionirji, ki jim je bil izročen v skupno varstvo z borci NOB. Pevski zbor iz Zelezniakov je pri odkritju zapel nekaj žalostink in partizanskih pesmi. Solska mladina iz Davče in mladina iz lesno industrijskega podjetja LIP Češnjica pa je recitirala več partizanskih pesmi. Bližnja sorodnica narodnega heroja Andreja Zvana-Borisa, ki je padel na Poreznu v zadnji ofenzivi, je recitirala lastno pesem.

V. M.

Ivana Kovač-Urška

Strokovnost na psu

poročilo Zveznega zavoda za socialno zavarovanje so priložili tudi tile podatki: 41 direktorjev in pomočnikov direktorjev ima samo osnovno šolo (39 srednje, 33 višje, a 42 visoko). Kolikor nižja je hierarhična lestvica, toliko težja je situacija: samo nižjo solsko izobrazbo ima 213 sefov odsekov, 107 upravnikov podružnic, 24 kontrolorjev obračunov, 327 referentov zdravstvenega zavarovanja delavcev in 235 referentov invalidskega in pokojniškega zavarovanja. V tej zvezi je treba zahtevati odgovore na razna vprašanja: zakaj marsikdo zelo počasi ali z zgubo časa in živcev uveljavlja pravico do zdravstvenega zavarovanja, otroškega dodatka ali upokojitve. Ali: zakaj se pogosto izdajajo nezakonite odločbe in zakaj so nato obžani prisiljeni v dolge spore, da dokažejo »uradniške« napake. Ali je treba, da 10 neizkušenih opravil posel, ki bi ga samo en strokovnjak opravil zlahka in hitro.

»Borba«, 24. VII. 1965

Kakšen proletariat!

Gospodarstvo mostarskega okraja je lani sprejelo 3300 novih delavcev, povečini ne kvalificiranih... Istočasno so na področju tega okraja izgubili 897 tisoč delovnih dni. Povprečno je vsak dan izostalo z dela 2700 delavcev. V prvih letošnjih petih mesecih je bilo izgubljenih 392.698 delovnih dni. Dnevno je izostalo z dela 3068 delavcev.

»Borba«, 22. VII. 1965

Z vžigalicami v metan...

Delavski svet premogovnika Kakanj je sklenil izključiti iz kolektiva 32 delavcev zaradi hujše kršitve delovnega reda. Osemindvajset delavcev je izključil zato, ker so samovoljno zapustili delo, štirje pa zato, ker so skušali v staro jama in v jami »Orasi« prinesli cigarete in vžigalice in ker so v jami odpirali varnostno svetilko.

»Delo«, 23. VII. 1965

Besede in dejanja

Umesten prepil

V strojni industriji »Niš« so začeli izvajati načrt nove organizacije dela v smislu gospodarske reforme. Upravni odbor je ukinal pet delovnih mest tehničnih direktorjev, tovarne na dve delovni mesti pomočnikov direktorja. Skupno je bilo 88 službenih mest v podjetju odveč.

»Politika«, 24. VII. 1965

»Presvitle« dnevnice

Prilhaniti bi se dalo tudi pri drugih stroških. Za dnevnice, potrebne pavšale in terenske dodatke je lani gospodarstvo porabilo — in to po nepopolnih podatkih — približno 105 milijard dinarjev. Izdatki za reklamo, sodelovanje na sejnih in drugi podobni stroški so obremenili delovne organizacije s približno 18 milijardami dinarjev. Vsaka izmed teh postavk je neizogibna v poslovanju, vprašanje pa je, ali ne bi mogli biti zneski znatno nižji.

»Komunist«, 23. VII. 1965

»Bolniki« na delu

Organi samoupravljanja industrije kmetijskih strojev »Zmaje« v Zemunu so sklenili znižati število zaposlenih na rezijskih mestih za 331. Govorijo predvsem o posameznikih, o 790 delavcih, ki prihajajo na delo iz vasi in od katerih jih najmanj polovica ima zemljo in hišo in si v podjetju prizadevajo le s polovično močjo. Pred desetimi dnevi je na primer komisija iz podjetja obiskala vse tiste, ki so bili bolni, in je ugotovila, da jih je od 35 skupno 60 odstotkov delalo na polju.

Politika — 17. VII. 1965

Zdravila in milijarde

V letu 1963 je znašala skupna poraba zdravil pri nas 46 milijard in 600 milijonov dinarjev (pet milijard iz uvoza). Od tega so skladi zdravstvenega zavarovanja izplačali 22 milijard 83 milijonov dinarjev. Če prihodnje leto so ti skladi plačali 31 milijard 820 milijonov dinarjev. To predstavlja 44-odstotno zvišanje.

Borba — 19. VII. 1965

Zalostno — toda resnično

Leto 1961 je bilo v Jugoslaviji 224.000 delovnih invalidov prve kategorije, od teh jih je imelo pravico po zakonu o invalidskem zavarovanju do rehabilitacije in zaposlitve 26.251 v lanskem letu pa se je število povečalo na 295.716, od teh jih je 44.751 s pravico do rehabilitacije in zaposlitve. Na 4.841.496 aktivnih zavarovancev je lani prišlo v Jugoslaviji 340.457 ali 8,2% invalidov delovne kategorije I. Lani smo zabeležili 399.469 nesreč pri delu, od tega v Sloveniji 62.685 nesreč.

Delo — 21. VII. 1965

Spodbudni odstotki...

Po republikah so v prvi polovici leta najbolj zvišali proizvodnjo kovinska podjetja v Makedoniji — za 14 odstotkov, nato industrija Bostne in Hercegovine, Hrvatske in Črne gore — po 12 odstotkov, Srbije — za 9 odstotkov in Slovenije — za 7 odstotkov.

Politika — 15. VII. 1965

To ne velja samo za Split

In številke govore že zgovorneje. V bolnišnici je 937 postelj, 92 zdravnikov in 124 administrativnih uslužbencev. En zdravnik pride torej na deset, en administrator pa na sedem bolniških postelj. Če ducat uslužbencev komaj izpolni sto formulare, potem pri nezmanjšanem številu formularev ne moremo dati zglada za izkoriščanje notranjih rezerv z zmanjšanjem uslužbencev na pet, zlasti še ne zato, ker brez formularev ni denarja, sodijo v splitski bolnišnici.

Delo — 19. VII. 1965

DELO IN NALOGE SPOMENIŠKE KOMISIJE

NAD 500 UREJENIH PARTIZANSKIH GROBIŠČ JE RAZTRESENIH PO VSEJ SLOVENIJI, A ŠE NAD STO GROBOV IN GROBIŠČ NI UREJENIH. POMEMBNIH ZGODOVINSKIH DOGODKOV IN KRAJEV JE DOSLEJ OBELEŽENIH 1330. SAMO V ZADNJIH TREH LETIH SO POSTAVILI 460 TAKIH OBELEŽIJ. V DVAJSETIH LETIH PO OSVOBODITVI PA JE BILO PRI NAS POSTAVLJENIH 560 SPOMENIKOV.

V prvih povojnih letih so postavljali spomenike, urejali grobišča in obeleževali zgodovinske kraje precej nenačrtno. V zadnjih letih, odkar je bila pri bivšem glavnem odboru ZB ustanovljena posebna spomeniška komisija, ki deluje sedaj pri predsedstvu ZB NOV Slovenije, lahko edino ta odobri izvedbo predloženega načrta, za spomenike, ureditev grobišč in obeleževanje zgodovinskih krajev in dogodkov. Zato so prav v teh letih pri postavljanju raznih spomeniških objektov vse bolj upoštevali splošne likovne in arhitektonske kvalitete.

Spomeniška komisija ima, prav tako kot vse druge komisije pri predsedstvu ZB NOV Slovenije, svoj program dela. Iz tega programa posnemamo, da je naloga te komisije skrbeti za grobove padlih borcev, za njih pravilno in trajno ureditev, nadalje skrbeti za spomenike NOB in za obeleževanje pomembnih krajev in dogodkov iz NOB. To svojo nalogo opravlja predvsem s pregledovanjem in odobravanjem načrtov in z ugotavljanjem utemeljenosti postavitve raznih spomenikov.

Nadaljnja naloga komisije je oskrbeti čuvanje in vzdrževanje že obstoječih spomeniških objektov. Zato bo komisija po tem programu dela letos pregledala in strokovno ocenila vse načrte za grobišča, spomenike in obeležja iz NOB, ki jih namerava postaviti kdorkoli. Uredila bo kartoteko obstoječih objektov in še neurejenih grobišč. Vodila bo evidenco nad izvajanjem del po odobrenih načrtih. Ugotovila bo, kako se spoštuje zakon o zaščiti partizanskih grobov in zakon o kulturnih spomenikih iz NOB. V povezavi z občinskimi združenji borcev bo skušala doseči, da občinske skupščine sprejmejo odloke o zaščiti posameznih spomeniških objektov. Pomagala bo pa tudi občinskim združenjem pri izvajanju njihovih nalog na spomeniškem območju.

Pri dosedanjih izvajanjih letošnjega programa je spomeniška komisija odobrila postavitev spomenika v Kropi, medtem ko je zavrnila načrt za postavitev spomenika iz NOB v Lokovcu pri Cepovanzu. Ko so na svoji zadnji seji razpravljali o predloženih navedenih dveh načrtih, so še sklenili, da mora vsaka

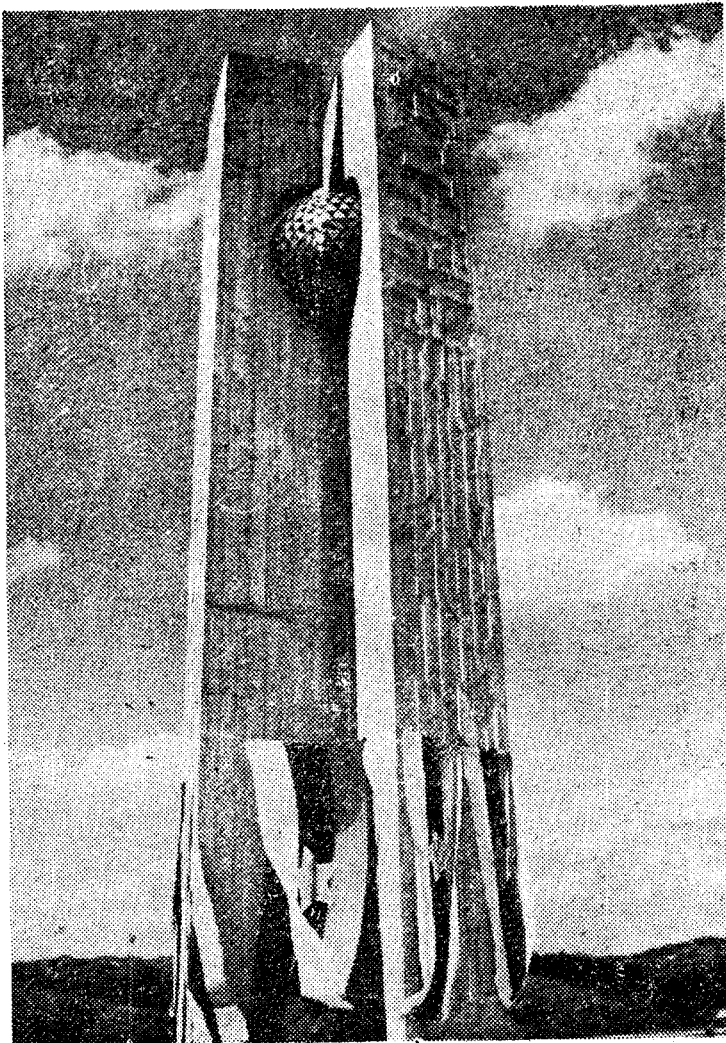
organizacija, ki predlaga načrt spomenika ali obeležja, priložiti k proračunu stroškov tudi izjavo tiste organizacije ali ustanove, ki spomenik naroča, da so

sredstva za izvedbo načrta zagotovljena.

Delo, ki ga opravlja spomeniška komisija, je pomembno in važno. Izvedba njenega programa dela za leto 1965 zagotavlja,

da pri postavljanju spomenikov in obeležij iz NOV ne bo nespopravim in da bodo obstoječe spomeniške objekte tudi primer-no oskrbovali in vzdrževali.

V. M.

OBČANOVA BELEŽNICA

Ves čas razprav in priprav na gospodarsko reformo — ki jo je pred dnevi v celoti sprejela in potrdila zvezna ljudska skupščina, se je kot rdeča nit silšala beseda — varčevanje. Izgovarjana je bila ob sleherni priložnosti, pa naj je šlo za problem splošne ali investicijske potrošnje, ali pa morda najboljčutljivejšega člena — osebne potrošnje.

Da je treba v celoti spremeniti v določenem smislu naša gledanja na vrsto problemov — je več kot na dlani. Da je treba v marsičem spremeniti našo miselnost — je prav tako tudi jasno. In slednjic — vsak državljan bo lahko ob razmišljanju o našem vsakdanjem življenju lahko rekel, da se je pač treba pokriti s pregrinjalom in v taki meri, kolikor je le-to dolgo. Mi pa smo dostej, vsaj zadnja leta, v veliki meri ležali tako, da so nam noge gledale izpod njega.

Ce je torej — VARČEVANJE — eden izmed kategoričnih imperativov zdaj sprejete gospodarske reforme, ki jo izvajamo na vseh področjih, potem tudi ni odveč, če nastajemo nekaj primerov, kjer bi se tudi (ne gre zgoti za ta področja, ki jih omenjajo ti morda drobni problemi) dalo marsikaj prihraniti...

Denimo: ● Naša zunanja trgovina se razvija in čedalje bolj široko krog mednarodne menjave. Toda kljub vedno bolj pospešeni in razširjeni blagovni menjavi s tujino še daleč ni potrebno (vprašanje pa je sploh, koliko je to koristno?), da imamo samo v Kairu kar osemindvajset (28) zastopstev naših zunanjetrgovinskih podjetij, ki si — bodite prepričani! — na vse pretege konkurirajo med seboj, v zabavo domačinom in v škodo vsej naši družbi! ● Razen tega od vseh teh predstavništev opravi zgolj eno predstavništvo 76% vse naše zunanjetrgovinske menjave z Egiptom, vsi ostali pa komaj četrtino. Vedo povedati, da posamezna predstavništva opravijo tudi le po 50.000 dolarjev letnega prometa! (Ali to zadostuje sploh za stroške, ki jih imajo taka predstavništva?)

Ze pred leti so na Mirni prenesli posmrtno ostanke padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja na Roje v skupno grobnico. Letos za dan vstaje slovenskega ljudstva pa so vsem tem žrtvam, 106 po številu, ob grobnici postavili monumentalni spomenik. Po načrtih arhitekta Janeza Lenassija ga je zgradilo Dolenjsko gradbeno podjetje iz Grosupljega. Mirenski spomenik je vsekakor nekaj posebnega. Na njem ni imen, pač pa le napis, da je to spomenik 106 padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja, ki ga je postavila krajevna organizacija ZB Mirna. Spomenik je visok 10,5 metra, viden pa je po vsej mirenski dolini. Spomenik so svečano odkrili v nedeljo 25. julija 1965. Ob njem je pred odkritjem govoril domačin prvoborec Riko Kolenc, sedanjí sekretar sveta za notranje zadeve SRS, ki je odkril spomenik in opisal nastanek narodnoosvobodilnega gibanja v mirenski dolini in doprinos te doline za našo osvoboditev, rekoč, da je ta spomenik simbol množične udeležbe prebivalcev te doline v narodnoosvobodilnem boju in ljudski revoluciji.

P. Romanič

● Da me ne bi kdo napačno razumel: nimam namena braniti nalož, da se je vse tako podražilo. Da se zaradi tega, ker bom omenil enega izmed primerov, zavzemam za to, da bi morali pri nas malce stisniti pas in začeti varčevati tudi pri pojedinem kruhu! Se daleč ne! Bralce naj si o tem, kar bom zapisal, ustvari lastno mnenje: ● Samo v menzi Studentskega naselja v Ljubljani zmečejo v pomije okoli štiristo kilogramov kruha dnevno! ● To so ostanki! Takih ostankov pa je mnogo tudi še v drugih menzah, lokalih in naposled tudi v naših domovih! Če upoštevamo vso državo, potem se verjetno naberejo kar lepe tone proč vrženega kruha. Je mar potem tako čudno, če nam vedno primanjkuje pšenice, dasiravno je pridelamo dvakrat več kot pred vojno? Z upoštevanjem seveda, da se je tudi krog potrošnikov, ki kupujejo kruh, močno povečal!

Reforma ob reformi

● Vsakdo se danes sprašuje: koliko pa bomo »dobili gor« na plače, ko pa se je vse tako podražilo? Ni kaj reči: navajeni smo bili dostej vedno, da ko so »šle cene gor, smo dobili tudi »nadomestilo«. Tudi to pot bodo delovne organizacije — po svojih gospodarskih zmoglostih — podobno ukrepale. Vendar je treba že takoj v začetku priti, da je vse še nekako »v zraku«. Treba je še marsikaj preveriti in ugotoviti svoj realni položaj in šele potem bo... kar bo! Zdi pa se, da so v neprimerno »boljšem« položaju administrativni uslužbenci, državna uprava, razni administrativni »aparati«, kjer, kakor se ponekod sliši, ne bo nobenega problema zvišati plač. — Saj smo vendar »na proračunu«! — pravijo. ● Ce bi se to resnično dogajalo, vsekakor ne bi bilo prav! Iz več razlogov: ker bi bilo to neutemeljeno in neenakopravno, slednjic pa bi naša vesoljna administracija, na rovaš katere je bilo zadnje čase izrečenih mnogo pikrih besed, še bolj izgubila na svoji »popularnosti«. Nekatera dejstva upravičeno vzbujajo skrb za to...

IZTOK AUSEC

Predsednik indijske vlade Lal Bahadur Sastri je prispel na uradni štiriindnevni obisk v našo državo minulo sredo. Temu dogodku so posvetili po vsem svetu veliko pozornost. Sastri je nadaljevalec politike velikega državnika Nehruja. Pozdravili smo ga kot zastopnika prijateljske Indije, ki ima enake miroljubne težnje kot Jugoslavija.

Smrino se je ponesrečil kamboški poslanik Hou Sam At na avtomobilski cesti med Novo Gradiško in Okučani. Trčil je v osební avtomobil direktorja direkcije za civilni letalski promet Jovanovića. Ranjenih je bilo 6 potnikov.

Začeli so graditi eno največjih tovarn dušičnih gnojil v naši državi, in sicer na Hrvaškem v Kutini. Ob začetku graditve je bila lepa slovesnost, ki so se udeležili tudi zastopniki zveznega izvršnega sveta. Tovarna bo uporabljala kot surovino zemeljski plin. Njena zmogljivost bo 817.000 ton gnojil na leto. Računajo, da bodo porabili na leto okrog 260 milijonov prostorninskih metrov plina.

Skoplje je premagalo strašne posledice potresa, so poudarjali ob dveletnici velike nesreče. Razen vse skupnosti, zveze, republik, so tudi delovne organizacije, delovni ljudje sami, priložili lep delež nad 20 milijard dinarjev za obnovu mesta. Podpore so pritekale iz 74 dežel — iz tujine so prejeli 12 milijard. Doslej so zgradili 18 novih naselij z okrog 14.000 stanovanj. Obnovili so 12.500 stanovanj v starih hišah in 120 javnih zgradb. Mesto ima zdaj nad 230.000 prebivalcev, to je več kakor pred potresom. Računajo, da bodo v obnovi do leta 1970 vložili 400 milijard din družbenih sredstev.

Indonezija je presenetila svet — bolj neprijetno kakor prijetno z izjavo predsednika Sukarna, češ da bodo kmalu imeli svojo atomsko bombo. Glede na dosednji industrijski razvoj in fazniško dejavnost v tej deželi ni nihče pričakoval, da bi se utegnili ukvarjati že z izdelovanjem atomske bombe. Doslej so namreč šele gradili manjše raziskovalne reaktorje —

Dogodki tedna

druga večja ob sovjetski podpori pa so komaj začeli graditi. Verjetno skušajo oboroževati Indonezijo pospešiti Kitajci, saj ne skrivajo, da je sodelovanje med indonezijskimi in kitajskimi raziskovalci na novi poti.

Zastoj v graditvi stanovanj je nastopil letos. V prvih petih mesecih so zgradili manj stanovanj, kakor pa je bilo določeno, le 8514 na družbenem področju. Lani so v prvem polletju zgradili 19.000 stanovanj. Zastoj je nastal predvsem zaradi kreditnih težav in ker so stanovanjske sklade uporabljali za druge namene. V teh skladih je okrog 94 milijard din, a vezanih za druge potrebe, je le 28 milijard, vendar podjetja, ki gradijo stanovanja za trg, ne morejo dobiti kreditov. Konec lanskega leta so znašala posojila za graditve stanovanj za trg le 11 milijard din.

Splavili so tanker za Sovjetsko zvezo v splitski ladjedelnici. To je četrta ladja te vrste izmed osmih tankerjev, ki jih izdelujejo v Splitu. Ti tankerji so zelo veliki. Imajo nosilnost po 20.800 ton, so po 186 m dolgi in 23,4 m široki. Motorje zanje izdeluje puljsko podjetje »Uljanik«.

Ena najmočnejših radijskih postaj na svetu je začela delati v Kairu. Njen oddajnik ima zmogljivost 250 kilovatov.

Predsednik republike Gvineje Sekou Toure je minuli teden uradno obiskal Sovjetsko zvezo. Sprejeli so ga zelo slovesno.

Izvozili bodo za okrog 4,5 milijona dolarjev transformatorjev v Združeno arabsko republiko. Pogodbo je sklenilo poslovno združenje »Ingra«, ki združuje več naših podjetij elektrotehniške industrije.

Dnevni red jesenskega jubilejnega zasedanja generalne skupščine so napovedali. Zasedanje se bo začelo 21. septembra. Dnevni red vsebuje kar 97 točk. Razpravljali bodo o razorožitvi, o prepovedi preskušanja atomskega orožja, o palestinskih (arabskih) beguncih, o Cipru itd.

Kuba je proslavljala dvanajstletnico svoje revolucije. Pred 12 leti se je začela oborožena vstaja Kubancev pod vodstvom Fidela Castra. Na slovesnem zborovanju je prvi sekretar revolucionarne socialistične stranke Fidel Castro povedal, da pripravljajo ustavo socialistične Kube.

Mednarodni seminar slušateljev ekonomskih šol so priredili v Ljubljani. Sodelujejo ekonomske fakultete in komercialne visoke šole iz 16 dežel. Gostje se seznanjajo z našo družbeno-gospodarsko ureditvijo in razvojem naše države. Predavajo naši najuglednejši ekonomisti in strokovnjaki. Seminar bo trajal deset dni.

Podražili so se tudi domači avtomobili. Napovedujejo, da bo poslej prodajna cena skupaj s prometnim davkom za avtomobile »zastava 750« 1.474.200 din in vozila »zastava 1300« 2.632.500 dinarjev.

20 milijonov dolarjev kredita Pakistanu je dodelila naša država za graditev vodne elektrarne v Gomalu. Sklenili so tudi pogodbo za kreditiranje potrebščin za elektrifikacijo podeželja v Pakistanu.

Za 120 milijonov din podpor je dal romunski Rdeči križ za naše poplavlence. Poslali so zdravila, posteljino, šotore in živila.

Mednarodna konferenca proti oboroževanju z atomskim orožjem se je začela v Tokiu. Na nji okrog 400 odposlancev zastopa 42 dežel. Na konferenci so obsodili ameriško vojskovanje v Vietnamu.

Nova odkritja o Marsu je omogočil ameriški satelit »Mariner IV«, ki je poslal na Zemljo 21 fotografij. Iz zadnje skupine fotografij so dognali precej presenetljivega, predvsem, da je na površju Marsa mnogo ognjeniških, izredno velikih žrel, ki največja merijo v premeru kar 120 km. Sodijo, da so lijakje ali ognjeniška žrela povzročili številni meteori, ki padajo na Mars pogosteje, ker ta planet nima dovolj gostega ozračja, da bi v njem manjši izpadnebniki zgoreli.

Prizadevajo si, da bi se končala državljanska vojna v Jemenu. V ta namen se je odposlanec Združene arabske republike sestel s kraljem Fejsalom v Saudovi Arabiji. ZAR in Saudova Arabija se po izjavi predsednika Naserja pogajata o koncu vojne v Jemenu. Spopadi med vladnimi in monarhističnimi četami (ki uživajo podporo Saudove Arabije), trajajo že več let.

Ob tabornem ognju

Še o tragediji Peršmanovih

V 18. številki »TV 15« od 4. 5. 1965 ste objavili, po pripovedovanju Josipa Nischelwitzerja, urednika celovškega lista »Volks-wille«, članek »Ob dvajsetletnici umora Peršmanove družine«. Sicer ne vem, ali ste njegovo pripovedovanje v celoti objavili, mislim pa, da je celoten dogodek nepopolno, v določenih stvareh tudi netočno prikazan.

Dan pred tragedijo Peršmanove družine sem šel mimo njihove domačije na bazo OOOF za Podjuno (sekretar je bil Janez, mislim, da je bil to Johan Bertonečlj). Drugi dan po mojem prihodu, že v pozni večerni uri, plane v bazo Ahac, oficir NOV, ves izčrpan in brez brzostrleke. Od njega smo zvedeli za napad na Peršmanovo družino oziroma domačijo in o požigu. Sam je le po srečnem naključju odnesel zdravo kožo.

Drugi dan po tragediji me je pot zopet vodila mimo Peršmana in imel sem priloiko videti, kaj je še ostalo od močne slovenske kmetije. Ruševine so nemo štrlele v zrak, iz njih se je tu in tam še malo kadilo. Pobite člane družine so bili že odpeljali. Ko sem se pri sosedih in pri nekaterih borcih zanimal, kako je moglo priti do tako strašnega zločina, sem zvedel tole:

Močnejša patrolja bataljona VKO (mislim, da je bil to bataljon, katerega komandant je bil Albert Konečnik-Modras, ki živi sedaj v Ravnah na Koroškem) je napravila rekvizicijo pri

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

Radiotelegrafisti obiskali Primorsko

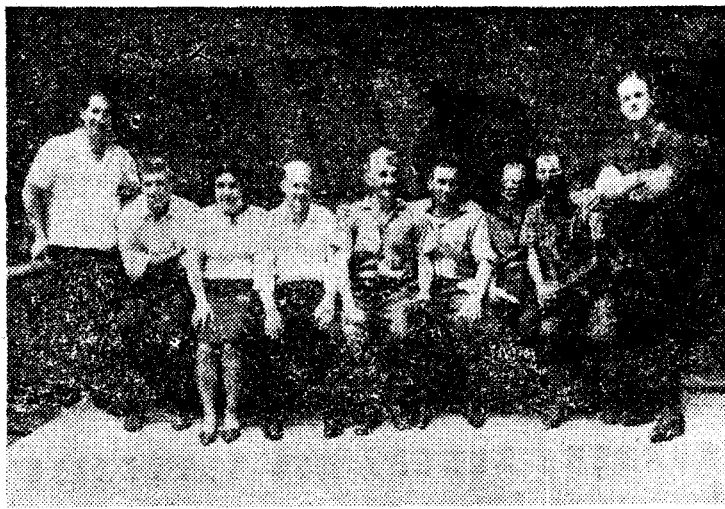
Stab 9. korpusa je imel na svojem osvobodjenem ozemlju Primorske več šol in tečajev za operativno šolanje in politično vzgojo kadrov. Stab je pripravil tudi nekaj radiotelegrafskih tečajev. Drugi se je pričel sredi leta 1944 v Cepovanu, kamor so razne partizanske enote poslale okrog 50 tečajnikov. Zaradi varnosti jih je vodstvo tečaja premestilo iz Cepovana v Vrta k Podgorinkovim, nato pa na Vrše k Cveku. V kratkem času so tečajniki obdelali obširen učni program, poslovlili od vodje tečaja Vlada Vidica.

Več kot dvajset let je odtel minilo. Srečujejo se borci in slavijo razne jubileje. Tudi nekdanji telegrafisti drugega radiotelegrafskega tečaja smo se zbrali. Obiskali smo Primorsko, kraje in ljudi, ki so nam nudili pomoč in zavetje za učenje radiotelegrafije.

Organizacijo tovariškega srečanja smo zaupali Darku Simončiču. Za srečanje se je prijavilo 15 nekdanjih telegrafistov, na pot pa je odšla samo desetorica, pod vodstvom inštruktorja elektrone in radioizolacije iz časa tečaja Marjana Pengova.

Najprej smo obiskali nekdanjo partizansko prestolnico Cerkljo ter partizansko bolnišnico Franje. Prek Spodnje in Zgornje Tribuške smo se napotili h kmetu Cveku na Vrše. Tam smo zaman iskali ljudi, ki so nam nekdanj pomagali. Našli smo samo skromno domačijo z gospodarskim poslopjem ter dvorišče, porašeno s travo in koprivami. Spokojnost in mir zapuščenih domačij je zmotil lajež psa v daljavi. Napotili smo se tja in prišli h kmetiji partizanske matere Šavil, ki s svojo 35-letno hčerjo obdeluje majhno kmetijo. Gospodinja nam je povedala, da je bila v njeni hiši več let sanitetna služba.

Takoj pod hrubom ob cesti skozi Vrta stoji Podgorinkova hiša, ki nam je nudila časa nudila zavetje. Po mnogih letih smo se z domačimi zopet srečali. Zvok domačih tizanskih viž so privabili mnoge sosede. Nato smo obdarili Podgorinkovo teto, kajti mati je lani umrla.

Radiotelegrafisti IX. korpusa na Primorskem. Tretji od desne nekdanji inštruktor radiotelegrafistov Marjan Pengov

S tresočim glasom se je zahvaljeval in solze so ji močje skromno darile. Prenehali smo na Lokvah in si naslednjega dne ogledali tamkajšnja zgodovinska obeležja. Tudi kmeta

Lazarja smo obiskali in Pepco, ki je skrbel za ranjence v bolnišnici Pavla. Razveselila se nas je in pozabila, da le malokrat sreča tovariše, ki jim je pomagala vsa vojna. Z. REPNIK

MARIBORSKI POŠTARJI ob 20-letnici

21. in 22. julija so delavci podjetja PTT Maribor v Poštarski koči pod Plišivcem proslavili 20. obletnico osvoboditve, 20-letnico delovanja svoje dramske sekcije ter 10-letnico obstoja Poštarske kočice. Med pohodom na slavo so udeleženci položili vence na grob Prežihovega Vranceva v Koutlah ter pred spominsko ploščo pri Rinskem vrelcu, kjer je poštna godba iz Maribora zapela nekaj glasbin.

Takoj po prihodu v Poštarsko kočico so udeleženci slavja imeli partizansko večerjo. Po večerji je poštna godba izvedla koncert partizanskih koračnic in pesmi, dramska skupina KUD Pošta pa se je predstavila z Borovimi Raztrganci v režiji Eda Kolmančiča. Po predstavi so se udeleženci slavja zbrali okrog tabornega ognja, katerega je bilo videti ne samo na koroško stran, temveč tudi na Pohorje.

Naslednjega dne zjutraj se je pričela proslava. Direktor podjetja PTT Maribor Martin Prevorčnik je poudaril, da se v proslavljanju 20. obletnice osvoboditve vključuje tudi delovna skupnost podjetja PTT Maribor s svojimi organizacijami in društvi. Popoldne so bila pri koči športna tekmovanja v streljanju, kegljanju in krosu. F. Pačnik

Osrednja proslava ob Kolpi

V razgovoru s predsednikom Občinskega odbora ZZZ NOB Kočevje Antonom Štincec smo se zanimali za osrednjo prireditev ob 20. obletnici osvoboditve v občini Kočevje in odkritju spomenika padlim borcem v Farli. V zvezi z našimi vprašanji je odgovoril naslednje: »Kdaj bo osrednja proslava za občino Kočevje in odkritje spomenika v Farli?«

»Osrednja proslava za 20. obletnico osvoboditve bo skupna za občino Cabar, Delnice in Kočevje v Vasi — Farlo, dne 22. avgusta 1965. Tam bo odkrit tudi spomenik padlim borcem iz doline Kolpe.«
»Kaj je bilo napotilo, da se proslava organizira za vse te tri občine skupaj?«
»Ljudje z obeh strani Kolpe. Naj bo to na slovenski ali hrvaški strani, so v vsem času življenja tesno sodelovali skupaj. To sodelovanje je postalo še bolj prisrčno v letih naše NOB. Na tem delu naše zemlje so se prvič srečali slovenski in hrvaški partizani v letu 1942 in se pogovorili o skupnem boju proti sovražniku. Na tem območju je nastajalo prvo slovensko osvobodeno ozemlje, ko je bil 1. maja 1942. leta osvobojen Brod na Kolpi. Tako se je bratstvo obeh narodov še poglobilo. Ljudje z obeh strani Kolpe so postali nerazdružljivi. V vseh akcijah in bojih so ves čas tesno sodelovali skupaj in tako delajo tudi še danes. Zato smo se lahko dogovorili, da bo osrednja proslava za vse tri občine skupaj.«

»Kaj bi želeli še povedati?«
»Zelimo, da bi se sestali skupaj vsi preživeli borci Gorjanskega odreda in Kočevskega bataljona, ki so v skupnem boju osvobodili ozemlje v dolini Kolpe, kakor tudi aktivisti Kočevskega in Ribniško-Notranjskega okrožja in Gorskega kotar — so ravno tako ves čas boja sodelovali skupaj.«
Ljudje v dolini Kolpe bodo vse borce in aktiviste sprejeli z odprtimi srci, tako kakor so jih sprejemali v letih našega boja. Še tem ko jih bomo obiskali, bomo dali priznanje bratstvu in enotnosti naših narodov, ki se je skovalo v najtežjih letih našega boja za svobodo.« P. S.

SREČANJE V KOSTELU

KO ZZZ Kočevje je 22. julija v Kostelu ob Kolpi organizirala prijetno srečanje prvorcev in narodnih herojev iz Kočevja. Prišli so skupaj tudi prvoborci iz doline Kolpe Jože Klarič, Alojz Rauh in narodni heroj Andrej Cetinski-Lev, ter Jože Boldan-Silni. Borci so povabili s seboj tudi 84-letnega očeta Cetinskega iz Banje Loke, ki je pokazal še pravo mladeniško razpoloženje in zaplesal kakor mladenič.

Predsednika KO ZZZ Vinko Muhič in občinskega odbora Anton Štincec sta pozdravila vse zbrane borce in jim čestitala za praznik vstaje.

»Po 20 letih življenja v svobodi,« je med drugim dejal

Anton Štincec, »če gledamo nazaj na preživela leta našega boja, se nam zdijo kot mračne sanje. Naša mladina, rojena v svobodi, gleda na tiste težke čase, kot na pobarvano legendo, ki se ji zdi preveč strašna, da bi bila resnična. Lahko si štejete v ponos, da ste bili organizatorji in borci tega našega težkega boja. Za to vaše delo ni plačila v denarju, ker se to ne da plačati nikoli. Plačilo za to je naša svoboda, ki je največje priznanje vam, ki ste v tem sodelovali, kakor tudi vsem

ostalim borkam in borcem, ki so padli in onim, ki so preživeli ta naš težki boj.«

V znak priznanja je nato Vinko Muhič podelil nosilec spomenice 1941 in narodnim herojem — miniaturni kip borca — katere je preskrbela KO ZZZ Kočevje.

Vsi zbrani so potem zapeli partizanske pesmi in zaplesali. Obiskali so tudi znane ljudi v okolici Kostela in se z njimi pogovorili. P. S.

Nov spomenik na Rojah

KO ZZZ NOV Mirna na Dolenjskem je že februarja sklenila, da bodo ob letošnji 20. obletnici osvoboditve postavili spomenik na Rojah, kjer počiva v skupnem grobu 106 padlih borcev za svobodo iz okolice Mirne. Sedanje grobišče je namreč tako, da ne ustreza pomenu tolikih žrtev.

Za ureditev grobišča je organizacija imenovala 9-članski gradbeni odbor. Načrt za spomenik je izdelal Janez Lenassi, sredstva — okrog 6 milijonov — pa so prispevale gospodarske organizacije iz Mirne, občinski odbor ZB Trebnje in člani ZB iz vse Slovenije.

Spomenik bo stal na vzpetini na Rojah tik Mirne, odkril pa ga bo 25. julija. L. Golob

Zahvala

Krajevni organizaciji ZZZ NOV Medvođe se iskreno zahvaljujemo za pomoč pri letošnji košnji. Najtoplejša zahvala tovarišem, ki so delo organizirali in opravili.

Ivana Dobnikar, Topol 12, p. Medvođe

Poizvedbi

Tovariš Gino Bin iz Buse-longa v Italiji nam je preko predsedstva ZZZ NOV občine Koper pisal:

»Prosim tovariše, ki so bili leta 1944 deportirani in kažen-sko taborišče MARIA SAXEN-DORF pri Dunaju, naj mi pišejo o svoji usodi v tem taborišču. Takrat so bili vsi stari okrog 20 let in nacisti so jih strpali v neko izolirano barako. Prve dni januarja 1945 je med njimi izbruhnil pegasti tifus in od takrat nisem o fantih, ki so mi zelo pri srcu, ničesar izvedel. Zelo bi bil srečen, ko bi lahko kaj izvedel o svojih tovariših v nesreči.«

Vse tovariše, ki so preživeli strahote taborišča Maria Saxendorf pri Dunaju, prosimo, naj pišejo tovarišu Ginu Binu na predsedstvo ZZZ NOV občine Koper.

Iščemo tovariša Franca Korčeta, komandanta v Zgornji Savinjski dolini od leta 1944 do 1945.

Antonija Pečovnik, Dol 28, Gornji grad

Prekija ob dnevu vstaje

Na predvečer dneva vstaje slovenskega ljudstva so nad Ljutomerom priredili kresovanje in ljudski piknik. O pomenu praznika je spregovoril tajnik občinske skupščine Ljutomer, tovariš Franjo Stebih. Ob tabornem ognju se je zbrala velika množica domačinov in okoličanov. Na slavlju so nastopili tudi godbeniki iz tabora odreda predvojaške vzgoje Ljutomer. S. F.

znanem nemčurju Krautu v Bistrici. Takoj po akciji so se Nemci odpravili na hajko za patroljo, ki je odpeljala Krautovo živino. Sled patrolje je esesovce vodila v smeri Peršmana, kjer se je tedaj zadrževal tudi naš bataljon.

Neopazno so začeli esesovci z gozdne strani obkoljevati Peršmana, ker so računali na pokol bataljona in ne samo domačih. Na razgledni točki nad Peršmanovo kmetijo, v smeri današnje državne meje, pa so Nemci postavili izvidnika. V istem času je prišel tod mimo Jože Knez-Kolja (živi v Ljubljani) s spremljevalcem in ko je zagledal nemškega izvidnika, je takoj izstrelil rafal proti njemu. Ti »neplanirani« strelji so bili dovolj, da esesovci obkoljevalnega načrta niso mogli izvršiti ter so tako predčasno udarili z vsem razpoložljivim orožjem po kmetiji. Partizani niso slutili, kaj se pripravlja in niso bili pripravljeni na borbo. Po sobah in celo v gornjih prostorih so imeli orožje in drugo opremo, sami pa so bili v prtiličju in zunaj na dvorišču. Napad jih je iznenadil in so se le s težavo pod točo krogel prebili do svojega orožja in opreme.

Bataljon se je umaknil v nasprotni breg, esesovci pa so opravili zločin nad domačimi, ki so ostali v hiši. Kakor sem slišal od očividcev tragedije, so gospodinjо ustrelili skupaj s slinkom, stariem osem mesecev, ki ga je držala v naročju — oba sta obležala za slivovim drevosom na dvorišču.

Vsekakor je res, da bi bila tragedija še mnogo hušja, da ni tovariš Knez sprožil opozorilnih strelav na nemškega izvidnika, četudi ni vedel, kaj se pripravlja.

Te pripombe sem napisal po spominu in ker se mi zdi, da že danes, po dvajsetih letih osvoboditve, nismo dovolj točni v opisovanju posameznih dogodkov iz naše revolucije. Pohitimo s preverjanjem podatkov o posameznih dogodkih, dokler so priče že žive. FILIP MLINAR

TOBAČNA TOVARNA LJUBLJANA

Žrtvam šentjoških gozdov

Spominski kamen v gozdu pri Szentjoština na Dolenjskem

Vsa leta po vojni smo govorili o največjem morišču naših zavednih ljudi na Dolenjskem, Szentjoština pod Gorjanci, kjer se je do kraja razkrinkala maska najpoglejnih izdajalcev. Prav ta kraj si je bil namreč izbral prosluli belogardistični »štajerski« bataljon, ki je pod partizansko krinko zverinsko pobijal zajete partizane, akti-

viste in pristaše OF. Koliko jih je izgubilo življenje v teh gozdovih, ne bo nikoli znano. Se tisti, ki kaj vedo, molče...

Vsem tem žrtvam je občinsko Združenje borcev NOV Novo mesto na praznik 22. julija odkrilo spominsko obeležje, postavljeno v tihi gozdni dolinici na kraju, kjer je bilo umorjenih največ žrtev. Po dvajsetih

letih je bila končno uresničena, vsaj skromna oddolžitev številnim žrtvam. Uresničena, vendar v preskromni obliki. Pač ni denarja... Pet kamnitih blokov, ki sestavljajo celoto, povezano s peterokrako zvezdo, plošča z vklesanim napisom, so vendarle estetsko učinkujoče obeležje. Razen tega je tudi gozd zaščiteno na tem kraju.

Oddolžitev žrtvam v šentjoških gozdovih s tem ne more biti zaključena. To naj bo samo začetek. S trajnimi napismi in obeležji je potrebno označiti vse podrobnosti v teh gozdovih, ki so vzlic molčanju tistih, ki bi lahko kaj povedali, vseeno znane: v dolinici, kjer so dvema gabroma napeli vrhova v lok, nanju obesili človeka, potem pa spustili narazen... Prostor med dvema skalama, kjer so sekali glave, kraj, kjer so žrtve žgali na ognju itd., itd. V granit se mora zapisati, kar se ne sme pozabiti. Ti gozdovi naj bodo kraj, kamor bodo zahajali mladi in stari, kot hodijo k Urhu pri Ljubljani, v Begunje in druge s krvjo prepojene kraje. Szentjoština je dolenski Urh.

P. Romanič

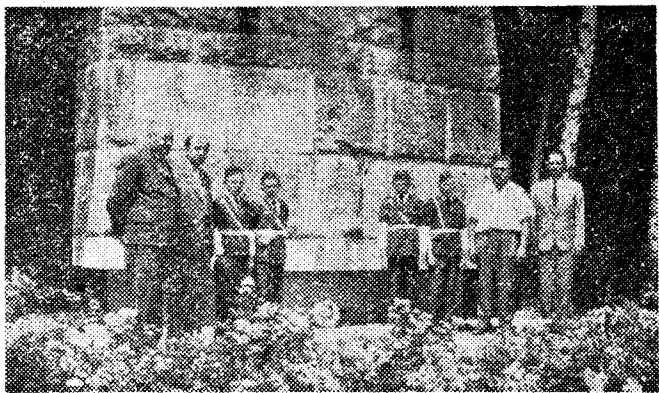
Nov dom predvojaške vzgoje na Igu

24. julija so se mladinci — pripadniki predvojaške vzgoje vrnili iz centra predvojaške vzgoje na Igu pri Ljubljani, kjer so v enajstih dneh izpolnili program obvezne predvojaške vzgoje.

Dom predvojaške vzgoje na Igu je bil dokončno zgrajen šele letos, potem ko je občinska skupščina Ljubljana Vič-Rudnik sklenila, da bodo na Igu ustanovili center PV za vse ljubljanske občine. Sredstva za gradnjo so prispevale vse ljubljanske občine. Prvo fazo gradnje doma so končali že pred tremi leti. Takrat je delo pričela strelska družina »Mokrc-Ig« in si pripravila ustrezne prostore za svoje klubske namene. Danes ima novi dom urejeno kuhinjo za 300 obrokov ter lahko sprejme 70 gojencev. Dom razpolaga tudi s streliščem za zračno puško, s prostori za organiziranje seminarjev in tečajev ZROP, uporabljajo pa ga tudi strelci in množične organizacije krajevnih skupnosti na Igu.

V okolici doma nameravajo urediti poligone za splošno vadbo gojencev, strelišče za malokalibrsko in vojaško puško ter nekaj igrišč. Občinske skupščine bodo prispevale sredstva za dopolnitev potrebnih rekvizitov in inventarja, pa tudi za nove enotne obleke pripadnikov predvojaške vzgoje, ki bodo tu vsako poletje tri mesece na rednih vajah.

T. Bančič

Ljutomerska podružnica ZSAM je letos slavila 15-letnico svojega obstoja. Ob tej priložnosti je podružnica priredila povorko motornih vozil skozi partizanske kraje Prieklje. Delegacije šoferjev in avtomobanikov so položile vence pri spomenikih padlih borcev NOV, med drugim tudi ob spomenika v Križevcih in Ljutomeru ter na grob 25 talcev v Cezanjevcih.

Pionirji po partizanskih poteh

Pionirske igre v Celju so zažele 6970 pionirjev v 19 pionirskih odredih. Tokrat so načrtno spoznavali narodnoosvobodilno vojno na celjskem območju in z nekdanjimi borci in aktivisti sledili zgodovinske dogodke po partizanskih poteh. Obiskali so taborišče Pohorskega bataljona na Osankarici, grob junakov Cvetke Jerinove in Dušana Laha, bolnišnico Franjč v Cerknem, prizorišče bojev XIV. divizije na Paškem Kozjaku, partizanske grobove na Javorniku nad Storam, grobnice talcev v Frankolovem in povsod spomenike padlim. Skoraj vsi so obiskali celjski Muzej revolucije, ki je med najlepšimi v državi. Pesnico Vido Brest in pisatelja Toneta Seliškarija so povabili, da sta jim v umetniški besedi posredovala partizansko življenje. Prvoborec Ivo Zupanc je svetinske pionirje seznanil z življenjem I. celjske čete, po kateri nosi svetinski odred ime. Na Kompolah so se živo pomenili o Kozjanskem odredu z nekdanjim komandantom Marjanom Jerinom, a to še tembolj, ker njihov odred nosi ime po komandantovi sestri Cvetki Jerinovi, ki je tam blizu padla. V Socki so se pionirji pogovarjali z Ovtarjevo mamo in krenili kot nekoč ona po poti XIV. divizije preko Selc na Veliko raven. Pionirji Efenkovega odreda skupno z žalskimi so šli

po poteh narodnega heroja Slavka Štandra. Pionirji s Hudinje so hodili z nekdanjimi borci po partizanskih poteh okoli Celja in priredili pravi partizanski miting. Pionirji iz Dobrne so pripravili pionirsko kroniko s pohodov, kjer so fotografirali partizanske spomenike in zgodovinska prizorišča. Pionirski iz Ljubečne so obiskali partizansko bolnišnico »Zimo« na Cerovcu, domačijo hrabrih bratov Dobrotinškov na Dobroti pri Vojniku, Kumrovec in Rifnik. Na Polulah so za uspešen prikaz razvoja tiska med NOB prejeli prvo nagrado. Vsega podrobno ni mogoče naštet. Celjski pionirski odredi so delovali po skrbno pripravljenih programih združenja borcev NOV, društvo zgodovinarjev, vodstvo Muzeja revolucije, prosvetni delavci in društva prijateljev mladine so s polnim razumevanjem pomagali, da so pionirji mogli čimbolje spoznati dogodke pred več kot dvajsetimi leti, da bi zavestno osvojili dragoceno partizansko dediščino.

Vsak član
ZZB NOV Slovenije
naj postane
naročnik
TV 15!

naima

v Ljubljani, Titova cesta

Obisk v deželi onstran Karavank

MILE PAVLIN: PARTIZANSKA ZAKLADNICA

(NADALJEVANJE IN KONEC)

Patrulje so prihajale do štajerske meje na severu. Ljudje so jih povsod radi sprejemali in bili pripravljeni, da gredo takoj z njimi. Nekaj je bilo tudi dezertirjev iz nemške vojske, ki so se skrivali okoli domačij. Novince pa so odklanjali do spomladi. Toda Luc je bil 23. oktobra ranjen v Laminiger Almu. Komaj se je rešil in dolgo je ležal v bunkerju. Star mož, lovec Peter Schober, po narodnosti Avstrijec, ga je zdravil z jelenovo mastjo. Vso zimo

Filip Kolejnik-Lipe je danes tiskar v slovenski združni tiskarni v Podljudelju

je hodil ob palici. Ko je za silo ozdravel, se je vrnil na desni breg Drave. Dne 9. maja 1945 se je z dvema tovarišema pripeljal v Velikovec in so ga tam ujeli esesovci. Zasliševali so ga in mu grozili, kot da Nemčija ni kapitulirala, potem pa jim je ušel.

V Podljudelju je slovenska združna tiskarna, v njej pa dela kot stavec Filip Kolejnik-Lipe iz Šmarjete v Rožu. Tudi on je moral v nemško vojsko. V Italiji je ozebel in je pobegnil iz celovške bolnišnice, ko so bombardirali Celovec. S partizani je sodeloval že od 1942, ko so prišli prvi z Gorenjske. Sam je postal partizan septembra 1943, najprej v terenski četi nad Dravogradom, nato pa v minerskem vođu, 3. bataljonu Koroškega odreda in VDV. 18. marca 1945 je bil ranjen v levo nogo v Libelčah pri Dravogradu in je zdaj 60-odstotni invalid. Za konec vojne je zvedel v bunkerju, ko je prišel ponj brat z vozom. To so bili zanj najlepši trenutki, povsod so jih radi sprejemali in se veselili.

Zdaj je tudi sekretar glavnega odbora Zveze koroških partizanov. Po vojni je bil od Angležev kar trinajstkrat aretiran, najdlje je bil v preiskavi 13 tednov.

»Kaj vam je bilo pri partizanih najbolj všeč?« sem ga vprašal.

»Iskreno tovarištvu, ki ga zdaj včasih tako zelo pogrešamo,« mi je odgovoril.

Potem je pripovedoval, da imajo avstrijske oblasti do njih zdaj korektno odnose in je veliko bolje, ko so Angleži odšli.

V Borovljah smo obiskali partizanskega zdravnika dr. Valentina Travnika. Bilo je dopolne in neprestano so prihajali pacienti, ker je drugi zdravnik na dopustu. Toda kljub temu nam je prijazen mož marsikaj povedal iz svojega življenja. Kot študent medic-

ne je moral tudi on v nemško vojsko. Nekaj časa je bil v bolnišnici v Novem Celju, kjer so na debelo rezali vojakom z ruske fronte ozeble prste, potem pa so ga premestili v Belorusijo. Vrnil se je v Celovec in pobegnil k partizanom. Zadnje dni vojne je malo manjkalo, da ga niso ubili. Moral bi nesti zdravila v bunker, pa se je namesto njega javil njegov stanovski tovariš, neki Srb ali Hrvat. V gozdu je naletel na bežeče domobrancelce, ki so ga na mestu ustrelili.

Tudi dr. Travnik je član glavnega odbora Zveze koroških partizanov, znan kot dober zdravnik, ki rad pomaga ljudem. In pa navdušen bralec slovenske partizanske literature...

Ze večkrat sem slišal in tudibral o Selah, obseznem področju na oni strani Karavank, nekako na nasprotni strani Jelenodola pri Trzihu. Ze med potjo mi je Gašper povedal, da je od enega konca Sel do drugega kakih sedem ur hoda. Cesta je ozka, ob njej buči potok, pobočja pa so strma kot kje na Cerkljanskem.

Nišem pa slišal samo o Selah, pač pa tudi o fantih, ki so ušli v gozd in se niso hoteli oglašati na vse pozive za mobilizacijo v nemško vojsko. Bilo jih je kakih 15 do 20. Ze leta 1939 so ušli čez mejo v Jugoslavijo, ki jih je konfinirala v Srbijo. Maja 1941 pa so bili že spet skoraj vsi v domačih gozdovih. Pozneje so se pridružili partizanom.

To pot pa sem spoznal samo enega izmed njih. To je cestar Janko Malej, iz družine, ki jo poznajo po domačem imenu »Jakobovi«. Stirje fantje so bili, vsi štirje partizani, eden je padel, trije so partizanski invalidi.

Trije Jankovi bratje so bili med tistimi, ki so ušli že 1939, Janko pa je šel v nemško vojsko. Bil je v Franciji. Oktobra 1941 je dobil tudi Janko dopust, prišel v Celovec in pobegnil k bratom. Od 1943 je aktivno sodeloval s partizani, 1944 pa je postal kurir.

O življenju v »zelenem kadrju« pripoveduje tako, da bi ga kar naprej posušal. Prvo zvezo z Verdnikom so dobili že leta 1942. Živel so po bunkerjih, ki so jih zgradili v nepristopnih skalah. Kmetje so jih zalagali s hrano, največ so jedli krompir in ovčje meso, precej dolgo pa

so jim bili edina hrana gamsl. Orožje so imeli vsi, nekaj je bilo še starega avstrijskega orožja, nekaj pa so jim ga dali boroveljski puškarji. Municijo so celo nosili partizanom na Gorenjsko. Nekajkrat so jih nacisti hajkali. Janko je bil v bunkerju, ko je priletela vanj ročna bomba. Star in izkušen vojak jo je vrgel nazaj. Potem so se v samem spopadju perilu umaknili.

Spominja se tudi hudih zim, ko mu je nekoč primrznila srajca k zemlji. Zato je še zdaj poln revmatizma, srce ima razširjeno in okvaro na hrbtnici. Kljub temu dela in je tudi drugi podpredsednik Zveze koroških partizanov.

Oglasili smo se pri kmetiji »pri Lesjaku« na Robežu, toda nikogar ni bilo doma. Gašper mi je nedaleč proč pokazal kraj, kjer je bil prvi spopad med Nemci in partizani na Koroškem, takrat ko je prišel čez mejo Kranjčev bataljon. Nemci so partizane presenetili, toda med protinapadom so jih partizani pregnali, zaplenili nazaj svoje orožje in še nekaj nemškega, med drugim mitraljez. Partizana sta padla dva, Nemcev pa šest.

Za zaključek še srečanje s starim gostilničarjem. Vsa družina je morala 1942 v izgnanstvo, ker so bili zavedni Slovenci. Proti koncu vojne so Nemci mobilizirali sedemnajstletnega edinega sina. Bil je sluga nekega oficirja blizu Pule v Jugoslaviji. Nekega dne ga je oficir poslal po vino, partizani so napadli vlak in fant je bil ubit...

»Vsa družina izgnana, fant pa pade od naših ljudi,« je re-

kel mož in solze so se mu zablestele v očeh...

Se in še bi lahko pisal o lepših krajih, o gostoljubnih ljudeh, za katere je prihod gosta iz Jugoslavije, nekdanjega partizana, pravi praznik. Toda žal prostor ne dopušča, da bi pisal o podrobnostih.

Prav tako je bil moj obisk Koroške časovno omejen in zato naj ne zamerijo tisti, ki jih nisem obiskal, čeprav bi poleg opisanih še marsikdo to zaslužil.

MILE PAVLIN

V novi trgovski hiši

Non-stop od 7.30 do 20. ure

6 prodajnih etaž

10.000 artiklov

za dom, družino, gospodinjstvo, šport, rekreacijo itd.

Obročno odplačevanje.

20 % popust pri nakupu s tujo valuto.

Dostava na dom.

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

... kdaj so začeli uporabljati oklopne avtomobile?

Prvi oklopni avtomobil so se pojavili že v burški vojni (1861. leta). Z njimi so bile oborožene britanske enote. Leto dni kasneje pa so jih uporabljali tudi Francozi v boju v Maroku. To so bili navadni kamioni, ki so jih bili obdani z navpičnimi jeklenimi ploščami, debelimi 3,5 do 4 mm, in oboroženi z dvema topovoma ali mitraljezom.

Ceprav je oklop varoval le pred kroglami iz pušk in mitraljezov, oklopni avtomobil pa se je lahko

Vojaške zanimivosti

gibal le po cestah, so jih kmalu začeli izdelovati tudi v drugih državah. Avstrijci so imeli »Dalmatija« s pogonom na vsa štiri kolesa, Britanci »Hotchkiss«, Italijani »Isotta Fraschini«, Belgijci pa »Minerva«.

... koliko partizanskih odredov je bilo v Sloveniji?

Med vojno je na slovenskem ozemlju delovalo 28 partizanskih odredov, ne upoštevajoč odredov, ki so jih pod istimi imeni ustanovili po dvakrat ali celo trikrat. Tak primer je bil, denimo, z Dolomitskim odredom. Prvič je bil ustanovljen 1. julija 1942 in je deloval do aprila 1943. Ponovno so ga ustanovili po kapitulaciji Italije 16. septembra 1943, vendar so ga že naslednji mesec vključili v Prešernovo in Vojkovo brigado. Tretjič in zadnjič pa je Dolomitski odred zaživel konec januarja 1944, v drugi polovici decembra 1944 pa so njegovo moštvo ponovno doдели 31. diviziji.

Razen Dolomitskega so po trikrat ustanovili in spet razformirali še Južnoprimorski, Kotevski, Notranjski in Pohorski odred. Med prvimi odredi so bili Notranjski (ustanovitev 24. aprila 1942), Dolomitski (začetek maja 1942), Savinjski (1. maja 1942) in Pohorski (1. maja 1942).

Gverila je močnejša od atoma

BOJ JUŽNOVIETNAMSKIH UPORNIKOV PROTI MNOGO MOČNEJŠEMU NASPROTNIKU JE LE EDEN IZMED BOJEV OSVOBODILNIH GIBANJ V ZADNJIH DESETLETJIH. KAKŠNE SO IZKUŠNJE PARTIZANSKIH VOJN NA KITAJSKEM IN V ALŽIRIJI TER GVERILSKIH VOJN NA CIPRU IN KUBI? KAKŠNO PROTITAKTIKO SO UPORABLJALI NASPROTNIKI PARTIZANOV?

Komandant 7. južnovietnamske divizije na območju severne delte reke Mekonga je po radiu sporočil generalštabu južnovietnamske vojske: »V pokrajini, ki jo brani 7. divizija, je že manj napadov upornikov. Komunistični partizani se le poredkoma spuščajo v spopade in beže pred našimi večjimi enotami.«

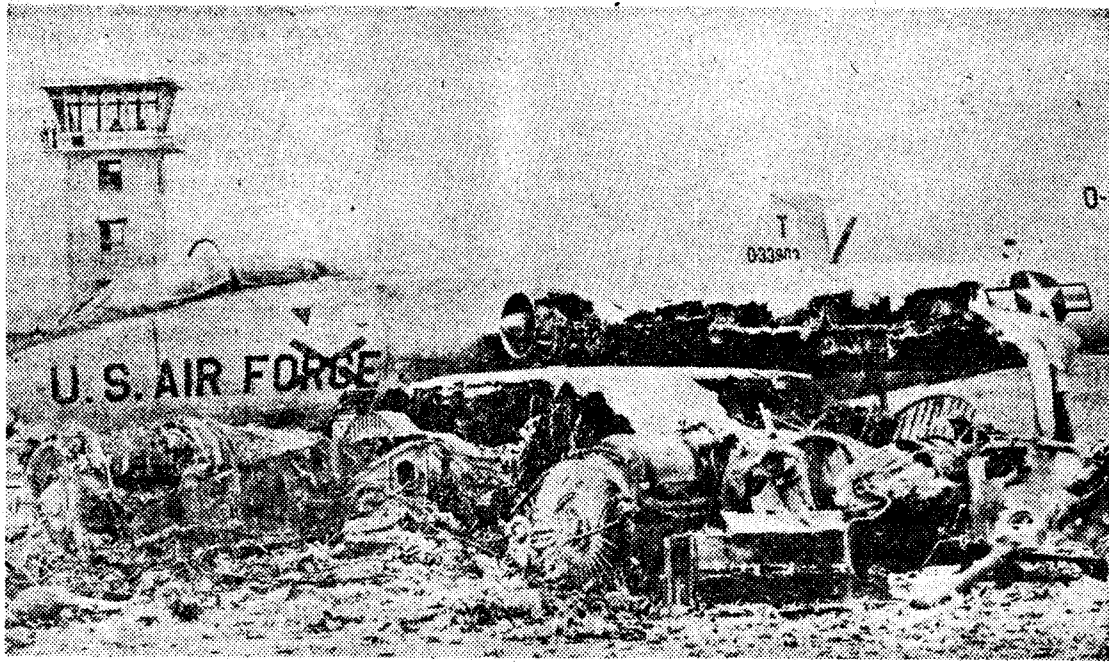
Nekaj tednov so južnovietnamski generali in njihovi ameriški zavezniki menili, da je to popuščanje posledica ameriškega bombardiranja Severnega Vietnama. Kmalu pa so se prepričali, da je začasna oslabeitev boja bila le partizanska taktika.

Uporniki so namreč s severnega dela delte krenili proti severu, da bi se združili z drugimi svojimi enotami in nato začeli s

tretjo fazo partizanske vojne: odprt boj z južnovietnamsko vojsko.

Partizanska taktika dovoljuje upornikom, da svoje aktivne borbe s področja delte uporabljajo tudi drugod, a da pri tem prejšnjega sektorja ne prepuste sovražniku.

Južnovietnamska vlada bi v vsaki vasi morala imeti po bataljon vojakov, če bi se hotela uspešno upirati upornikom. Iz tega razloga je prejšnji ameriški ambasador v Saigonu ob svojem obisku v Washingtonu zahteval, naj bi južnovietnamsko vojsko povečali tako, da bi na vsakega regularnega uporniškega borca prišlo po 25 južnovietnamskih vojakov!

Bombniki, ki so jih uničili južnovietnamski partizani v bližini Saigona, so bili namenjeni za bombardiranje Severnega Vietnama

Partizanska vojna

Dejstvo je, da so v zadnjih dvajsetih letih partizani južnovietnamskega tipa povzročili večje spremembe v svetu kot atomski strategiji in raketni tehniki. Naštetim nekaj partizanskih podvigov v zadnjih dveh desetletjih:

1. pofaz Čangkajskih enot. Zmagovalci so bili — kitajski partizani;
2. zlom Battistove Kube — pod udarom Castrovih partizanov;
3. partizanska zmaga na Cipru;
4. zmaga alžirskih partizanov.

Partizanov že dolgo ne ovira atomska bariera, ki preprečuje izbruh oboroženega obračuna med velikimi silami. Marx je že 1849. leta odkril pojem »partizanske vojne«. Takrat je italijanski vojni dopisnik časopisa »Neue Rheinische Zeitung« pisal, kako tudi majhni narodi, ki se bore za svobodo, lahko premagajo močnejšega nasprotnika.

Ko je na Kitajskem prišlo do državljanske vojne, so vladne enote imele štiri milijone vojakov, partizanov pa je bilo v pokrajinah, ki so imele kakih sto milijonov prebivalstva, le devetsto tisoč. Kitajski partizani so iz svojih oporišč napadali prometne zveze in izolirali nacionalistične obrambne položaje. S tem so potisnili nasprotnika v defenzivo, hkrati pa drugo za drugo osvajali mesta in ob vsaki taki priložnosti zaplenili mnogo vojaškega materiala. Nacionalistični vojaki so dezertirali in prejšnja številna premoč se je

bliskovito zmanjševala. V začetku 1949. leta je v regularni vojski, ki se je razvila iz partizanske, bilo že 1.600.000 vojakov, Čangkajšek pa jih je imel le še poldrug milijon. Smrtonosen udarec pa so kitajski partizani zadali nacionalistični vojski v svoji veliki ofenzivi aprila 1949. leta.

S kitajskimi izkušnjami se je pkrilščal tudi general Giap. Indokitajski partizani so se začeli boriti s Francozi leta 1945, ker jim Francija ni hotela priznati neodvisnosti. Giap je narodnoosvobodilni boj začel s 30.000 vojaki. Ko pa je 1954. leta francoski ekspedicijski korpus s svojimi 500.000 vojniki odhajal iz Vietnama, je Giap imel že kakih 300.000 dobro opremljenih vojakov.

$$RV = G + P$$

Polkovnik Gabriel Bonnet, ki je temeljito proučeval gverilsko-partizansko vojskovanje Vietnamcev, je sestavil matematično formulo partizanske vojne, ki se glasi: $RV = G + P$ (revolucionarno vojskovanje je enako vsoti gverilskega boja in psihološko političnih operacij).

V gverilskih bojih se iz začetnih majhnih partizanskih skupin razvije regularna vojska, psihološko politične operacije pa naj bi ji pridobile naklonjenost prebivalstva. Na podlagi tega Bonnet sklepa, da kdorkoli želi razbiti partizansko gibanje, mora storiti dvoje: preprečiti, da partizani pridobijo ljudstvo na svojo stran in kreniti v odločilen napad, čim partizani začno ustanavljati regularne enote.

V sedemletni alžirski vojni so francoski generali poskušali

uporabljati tudi Bonnetovo formulo, vendar je njihova taktika doživela neuspeh.

Podoben poraz so na Cipru doživeli Britanci. Med 46-mesečnimi boji so ciprski partizani imeli le 100 brzostrelk, 40 karabink in 300 pištol, Britanci pa 40.000 dobro oboroženih vojakov. Grivasu je bilo pomembnejše psihološko vojskovanje kot orožje. S tako taktiko je 1960. leta prisilil Veliko Britanijo, da prizna neodvisnost ciprske države.

V času, ko so ciprski borci za svobodo s svojimi pogumnimi akcijami vzbujali zanimanje svetovne javnosti, je decembra 1956. leta tudi Fidel Castro začel s svojimi dvanajstimi zarotniki v Sierra Maestri partizansko vojno. Ob Novem letu 1959, ko je diktator Battista pobegnil iz dežele in ko so prvi uporniki vkorakali v Havano, pa je za seboj imel že vojsko.

Se 1960. leta je v regularnih enotah južnovietnamskih upornikov bilo le 8000 mož, sedaj pa jih cenijo že na 35.000 borcev. Američani so mislili tudi na to, da bi južnovietnamske partizane potolkli z njihovim lastnim orožjem. Organizirali so južnovietnamske rangerje in jih opremlili s helikopterji. Borili pa naj bi se po partizansko: izvajali naj bi drzne naskoke na sovražnika, nato pa se hitro umaknili. Vendar tudi ta taktika ni bila uspešna.

Skratka, v primeru, ko se ljudstvo bori za svobodo, okupatorju ne more koristiti noben sistem in nobeno orožje. V mnogih primerih pa se zgodovna dejanska ponavlja: o tem dovolj prepričljivo govore izkušnje kitajskih, jugoslovanskih, sovjetskih, kasneje pa še indokitajskih in alžirskih partizanov.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Nasmejan fantje) verjetno skupina gorenjskih partizanov, imajo na glavah pretežno triglavke, eden pa celo titovko. Četa — njen kuhar leži na skrajni levi z veliko zajemalko v rokah — je oblačena v najrazličnejša oblačila, eden izmed sedečih pa ima strojno puško. — Pomagajte nam ugotoviti, kje in kdaj je nastala fotografija.

... kako so se Norvežani upirali nemškemu okupatorju?

Po nemškem izkrcanju na norveško obalo in skorajšnji kapitulaciji norveške vojske se je večji del pomorskih in zračnih sil umaknil v Veliko Britanijo in nadaljeval z bojem proti nacistični Nemčiji. Velikega pomena je tudi prispevek norveškega trgovskega ladjstva, ki je do konca vojne izgubilo 661 ladij z 2.350.000 BRT in 4000 mornarjev.

Na okupiranem Norveškem je na pobudo Konfederacije dela, Komunistične partije in nekaterih drugih naprednih strank prišlo do ustanovitve prvih odporniških organizacij že poleti 1940. V začetku je šlo predvsem za pasiven odpor, ki pa je bil zelo obsežen. Tako so vse športne organizacije opovedale svoje prireditve do konca vojne, od 14.000 učiteljev se jih 12.000 ni hotelo vpisati v kvinstiške organizacije itd.

Kljub krvavim represalijam je odporniško gibanje raslo in postajalo čedalje aktivnejše. Njegovi pripadniki so izvajali najrazličnejše akcije: sabotaže na komunikacijah, lokalne oborožene akcije in večje sabotaže v vojaških objektih (uničenje tovarne za težko vodo), potapljanje vojnih ladij, kaznovanje vojnih zločincev itd. Pod vodstvom vlade, ki je bila emigrirala v Veliko Britanijo, in s pomočjo britanskih inštruktorjev je na Norveškem nastala legalna vojaška organizacija Milorg, ki je v začetku 1945. leta imela že 40.000 izurjenih in oboroženih pripadnikov.

Sovjetske enote so osvobodile severni del Norveške že jeseni 1944. leta, dokončno pa so Nemci na Norveškem kapitulirali 8. maja 1945. leta. Takrat se je zaveznikom vdalo kakih 350.000 nemških vojakov, osvobodilno pa je bilo tudi kakih 100.000 vojnih ujetnikov in 74.000 internirancev, predvsem državljani Sovjetske zveze, Poljske, Jugoslavije in Češkoslovaške.

Igra mačke z mišjo

Prve zavezniške pošiljke z vojaškim materialom so začele prihajati v Sovjetsko zvezo poleti leta 1941. Sprva je to šlo brez večjih ovir prek sovjetskih pristanišč Murmansk in Arhangelsk. Tudi Nemcem je kmalu postal jasen pomen Severnega Ledenege morja in so sklenili, da bodo zavezniški promet onemogočili z večjimi plovnicami, med katere je spadala tudi bojna ladja »Tirpitz« s svojimi 35.000 tonami.

NAJVEČJI ZAVEZNIŠKI KONVOJ

Konec junija 1942. leta so v islandskih lukah sestavili konvoj, v katerem je bilo 35 tovrstnih ladij, varovalo pa naj bi jih na njihovi poti kakih 70 vojnih in pomožnih ladij. Dve zavezniški bojni ladji, ena letalonsilka in tri križarke so morale patrolirati v bližini Medvedovega otoka in napasti nemške ladje, čim bi jih opazile. Razen tega pa je petnajst zavezniških ladij in sovjetskih podmornic nadziralo del poti iznad Severnega rta in fjorde, v katerih so se skrivale nemške ladje.

Konvoj pa je imel tudi neposredno zavarovanje: dve protiletalski križarki, nekaj podmornic in rušilcev, oborožene ribiške ladje, korvete in še druge ladje.

Nemške pomorske operacije na severu Evrope je tedaj vodil admiral Karls, ki je v te namene imel, razen »Tirpitz«, še dve »žepni« bojni ladji, težko križarko »Admiral Hipper« in nekaj rušilcev, mimo tega pa še flotiljo podmornic in kakih 300 letal. Karls pa je bil komandant le na papirju, kajti podmornice je dejansko poveljeval Dönitz, površinskim ladjam Räder, letalstvu pa Göring. Tu je bil še Hitler, brez katerega ni bilo moč ničesar storiti.

Dovoljenja za uporabo podmornic in letal ni bilo težko dobiti, toda večje površinske ladje je bilo dovoljeno uporabljati le tedaj, če v bližini ni bilo nobene sovražnikove letalonsilke.

USODNA NAPAKA

Zavezniški konvoj je pod varstvom megle pet dni plul neovirano, toda 2. julija so že nastopile nemške podmornice in letala. Obramba z ladij pa je bila tako močna, da so vsi nemški torpedi zdrseli mimo cilja. Z zračnim napadom tudi ni bilo kaj več sreče.

Naslednjega dne, ko je konvoj priplul v bližino Medvedovega otoka, je britanska admiraliteta povsem nepričakovano ukazala, naj se ladje, ki so va-

rovale konvoj, umaknejo. Te ladje niso smele dalje, da ne bi prišle na operativno območje nemške 5. zračne flote, ki je svoje baze imela na Lofotskem otočju in na norveških letališčih. Konvoj je kljub odhodu ladij za zaščito nadaljeval pot, s severne strani obšel Medvedov otok in se približeval Barensovemu morju.

Pozno zvečer so konvoj napadli nemški bombniki in ob tej priložnosti potopili tri tovrstne ladje. Kmalu nato je sledil še hušji udarec: britanska admiraliteta je ukazala admiralu Hamiltonu, ki je poveljeval ladjam za neposredno varstvo konvoja (štiri težke križarke), naj se vrne, konvoj pa naj se razkropi. S tem je bil na milost in nemilost prepuščen nemškimi podmornicami in letalom.

Za vse to je bil »kriv« pravzaprav »Tirpitz«. Britanci so bili namreč prepričani, da bo ta orjak napadel konvoj in zato so menili, da bo najbolje, če se zaščitne sile umaknejo, ladje v konvoju pa čimbolj razkrope.

NEPOZABNI 5. JULIJ

»Tirpitz« je medtem mirno ležal v nekem norveškem fjordu, na njegov račun pa so nemška letala in podmornice lahko

OD PETINTRIDESET ZAVEZNIŠKIH LADIJ JIH JE V ARHANGELSK PRISPELO LE DESET

nemoteno obračunavala z zavezniškimi konvojem, kateremu sta bili dve protiletalski križarki, nekaj oboroženih ribiških ladij in korvete prešibka zaščita. Kljub temu pa se ladje niso kar vdale v usodo.

Peti julij 1942. leta je bil zares strašen dan! Teга dne so Nemci uničili najmanj pol konvoja. Najprej so se pokazala letala. Protiletalske križarke so odprle hud zaporni ogenj. Transportne ladje so spreminjale smer plovbe, toda bombe so le našle svoje cilje. Najprej je bila zadeta ena izmed največjih transportnih ladij. Zadonela je strašna eksplozija. Po zraku so leteli leseni kosi, vrvi, kovinski deli. Ladja se je nagnila na bok. Ponovno eksplozija, nato pa gost dim in plamen. Mornarji so pohiteli k čolnom, drugi pa so v zmedbi skakali kar v morje.

Nov napad letal. Tokrat je njihov cilj bila križarka, ki je spretno manevrirala in ves čas streljala z vsemi topovi ter se tako izognila tragični usodi. Komaj so se letala odstranila, je bil že dan nov alarm. Podmornica! Njen podvodni izstrelek je bil dobro namerjen. Zrtev, neka tovarna ladja, se je počasi potapljala. Nato je podmornica zadela še eno ladjo. Ta je spreminjala smer in plula v krogu.

Mar manevrira ali pa ima poškodovano krmilo? Nov začetek in ladja je rešena vseh skrbi. Letala so spet tu. Na ladjah niso več vedeli, pred koga naj se branijo. Nemci so si razdelili teren in ga načrtno »obdelovali«. Čeprav so jih tako hudi napori in živčna napetost že povsem izčrpali, so se mornarji hrabro branili. Pomagati je bilo treba brodolomcem, ki pa jih je bilo že preveč. Na reševanje tovarna ni nihče mislil. Sicer pa, kaj naj bi z njim?

KATASTROFALEN REZULTAT

Sestega julija sta bili še dve žrtvi, sedmega spet dve in tako naprej vse do konca tega krvavega pogona. Dve ladji sta bili že skoraj na cilju, ko so ju neko mrzlo noč našla in napadla nemška letala ter ju odpravila na dno morja.

Rezultat je bil katastrofalen. Imed 35 ladij, ki so bile odplule z Islanda, je v Arhangelsk prispelo le 10 ladij. Od 200.000 ton tovarna, predvsem vojaškega materiala, je ob tej priložnosti propadlo več kot 130.000 ton. To je bila največja, hkrati pa tudi zadnja pomembnejša nemška zmaga v boju z zavezniškimi konvoji.

Vojaška znanost in tehnika Vojaška znanost in tehnika

Diktatorjevo maščevanje

ZAKAJ JE MUSSOLINI DAL UBITI SVOJEGA ZETA GALEAZZA CIANA?
DONNA FELICITA ALI FRAU BEETZ?

Osmega dne, odkar so ga bili prepeljali v Italijo, je v Ciano celico stopila neka svetlo-lasa, elegantna in nasmejana Nemka, ki je govorila italijansko, ne da bi poskušala prikrievati nemški naglas, in ki Ciano ni bila povsem neznan. Ko se je še kot zunanji minister mudil v Nemčiji, jo je v tamkajšnji diplomatski sredini spoznal kot sekretarko. Nemci so jo

Ko pa je nekaj dni kasneje ponovno obiskala moža, je bil ves čas obiska, zadnjega, ki so ji ga bili dovolili, v celici navzoč tudi neki esesovec. Edda je možu povedala, da je medtem bila pri očetu, ki pa se je glede na zadevo, ki je povzročila njegovo jezo, obnašal zelo izmikajoče.

Odtlej Edda ni smela več k svojemu možu. Pač pa ga je še lahko obiskovala frau Beetz, nekajkrat pa se je z njim po-

ljal v direktorjevo pisarno na zaslisanje. Tam mu je prebral obtožnico. Obtožen je bil za napad na neodvisnost države, izdajo fašistične ideje in pomoč sovražniku, glede na to, da je izpodkopaval moralo vojske in ljudstva.

»To je bedasto,« se je začel razburjati Ciano. »Obtožujejo me za izdajo in pomoč sovražniku? Naj me takoj ustrelite, brez kakršnegakoli zaslisevanja, le za izdajo naj me nikar ne obtožujejo!«

Grofu Ciano so nato rekli, naj napiše svoj zagovor. To je tudi storil. V njem je nanizal vrsto argumentov. Dopusčal je možnost, da je zagrešil kako napako, vendar je menil, da o izdaji sploh ni moč govoriti glede na njegovo preteklost kot vojaka in fašista, njegovo ime in zvestobo do Italije, kar »mu daje pravico, da lahko vsakomur pogleda naravnost v oči...«

Javna razprava je bila določena za 8. januar 1944. leta. Ciano je že prejšnjega dne napisal oporoko. V njej je izrazil željo, naj ga pokopljejo v Livornu, zraven očeta. Medtem ko so se tega mračnega zimskega dne nad Livornom razlegale sirene in naznanjale alarm, je Ciano pisal poslovilna pisma.

Razprava je trajala tri dni. Sodniki so soglasno zavrnilli vse okolnosti, ki bi za Ciana mogele biti olajševalne. Desetega januarja ob 13.40 je sodišče izreklo obsodbo: za vseh pet obtožencev — smrtna kazen. Ciano je bil zelo miren, saj se je bil že dolgo pripravil na to uro.

USTRELITEV

Po vrnitvi v celice so minute teklo zelo počasi. Obsojenci so se poglabili vase. Tudi Ciano so odpeljali v njegovo celico. Ko je ob zori začela blesta svetloba prodirati skozi zamrežena okna v celico, se je spraveval,

če se že ne bliža ura, ko se bo treba posloviti od sveta. Če so njihovo prošnjo za pomilostitev odbili, njihovi krvniki ne bodo niti najmanj oklevali. Svetloba pa je postajala čedalje močnejša in že se je v njihovih srcih vzbujalo upanje, da jim bo še usojeno živeti. Toda, ob devetih je na dvorišče nekdanjega samostana nenadoma pripotela vojaški kamion. Z njega so poskakali vojaki. Prošnja za pomilostitev je bila torej odbita.

Krenili so na svojo zadnjo pot. Majhna skupina obsojencev in uradnikov je stopila na hodnik, se spustila po stopnicah navzdol, šla čez dvorišče in se napotila proti kamionu. Kmalu nato so bili že na strelišču San Zeno, kaka dva kilometra izven mesta. Kamion se je ustavil. Obsojenci so poskakali na tla in se ozrli po kraju, kjer jih je čakala smrt. Pod njimi je bila suha, trava, nekoliko stran pa zaščitni nasip. Pred njim je stalo pet lesenih stolov. Ura je bila četrta na deset.

Ordred za usmrnitev je postavljalo trideset mož. To so bili vsi stari fašisti-prostovoljci razen nekaterih, ki so bili še zelo mladi. Obsojenci so se, navidez z odločnim korakom, približali stolom in se usedli tako, da so naslonjalo imeli pred sabo. Za njimi se je postavila prva vrsta fašistov, ki naj bi streljali kleče. Komandant Furlotti je stal na desni strani vrste in nekoliko pred njo. Dvignil je roko. Obsojenci so obračali glave. Tudi Ciano se je nekajkrat ozrl nazaj.

Tedaj je Furlotti zamahnil. Strelji so zadoneli, obsojenci pa so se zrušili po tleh. Telesa so še vedno podrtavala. Eden izmed oficirjev jih je dokončno pomiril z milostnimi strelji iz pištole. To se je zgodilo 11. januarja 1944 ob 9.21 v Veroni.

Grof Ciano v Berlinu 22. oktobra 1936. leta

klicali za donno Felicito, Ciano pa se je predstavila kot frau Beetz.

Prejšnjega dne pa jo je Ciano opazil v pogovoru z nekim nemškim oficirjem, ki je bil prišel pogledat, kako esesovec pred celico opravlja svojo službo. Na podlagi tega je Ciano sklepal, da je brzkone žena kakega višjega nemškega oficirja in sekretarka v veronskem gestapu. Njena vloga mu je bila povsem jasna. Bila je edina tuja oseba, ki ji je bilo dovoljeno prihajati k njemu.

Bila je prijetna in načitana. Prinašala mu je časopise in sladkarije, na pečici kuhala čaj, z njim igrala šah in se pogovarjala o najrazličnejših stvareh. Ciano pa s svoje strani sploh ni skrival sovražstva do Nemcev in prepričanja, da bodo izgubili vojno.

EDDA NA OBISKU PRI SVOJEM OČETU

Cianova žena Edda ni imela takih ugodnosti, kot so jih bili Nemci dovolili lepi Nemki. Takoj nato, ko je bila obveščena o vrnitvi svojega moža v Italijo in o tem, da je zaprt, je odpotovala v Verono, kjer ji je tamkajšnji prefekt dovolil obiskati moža. Do prvega srečanja je prišlo 22. oktobra popoldne, trajalo pa je kako uro. Zakonca sta se v navzočnosti čuvarja pogovarjala o družinskih zadevah in o usodi drugih članov Velikega sveta. Edda je možu tudi povedala, da je bila v Rimu in Livornu, tam pa da je našla njuni stanovanji povsem opustošeni. Podobno je brzkone tudi na Capriju.

govarjal tudi njegov toskanski čuvar. Ta je kasneje vedel povedati, kako sta se nekoč menila o ducejevem nasledniku in kako je Ciano ob tem zmignil z rameni: »Dobro vem, kaj me čaka,« je dejal. »Nekega dne me bodo ob zori odpeljali pred kako pobočje in me preuknjali z dvanajstimi kroglami.«

SODNA RAZPRAVA

Štirinajstega decembra je v Ciano celico stopil sodnik Cersosimo, da bi Ciano odpe-

Koliko vojaštva se je udeležilo dekabrski vstaje?

Dekabrski vstaja ruskih plemičev-revolucionarjev je izbruhnila decembra 1825. leta (odtod izvira tudi naziv vstaje). Naperjena je bila proti fevdalizmu in carskemu absolutizmu. Pripravila so jo tajna društva, ki so med svojimi člani imela tudi osiromašene oficirje-plemiče.

Sklenjeno je bilo, naj bi do vstaje prišlo 26. decembra 1825. leta, to je na dan, ko naj bi člani senata in državnega sveta prisegli carju Nikolaju I. Dekabristi so tedaj na Trg senata pripeljali njim poslušne polke, da bi pod njihovim pritiskom senat in vlada objavila dekabrski razglas ruskemu ljudstvu o ukinitvi absolutiz-

ma in tlačanstva, o političnih pravicah, o sklicu ustavotvorne skupščine in proglasitvi začasne vlade.

Na trg senata je prvi prispel moskovski polk in se okrog spomenika Petra I. postavil v štirikotnik, pridružile pa so se mu še nekatere vojaške enote. Skupno se je uprlo kakih 3000 vojakov, vendar le 30 oficirjev. Vlada se je skušala z njimi pogajati, toda brez kakršnegakoli uspeha. Nato jih je car napadel z enotami, ki so mu ostale zveste. Uporniki so vse njihove juriše zavrnili in še nadalje čakali na trgu, da bi se jim pridružile tudi druge vojaške enote.

Car pa je bil odločnejši. Ukazal je artileriji, naj s kartečami strelja najprej po zbranem ljudstvu, nato pa še po upornih vojakih. Uporniki so se v neredu umaknili proti Nevi, na trgu pa je ostalo kakih osemdeset pobitih ljudi. Precej pa jih je tudi utonilo v Nevi. Car je do večernih ur spet upostavljal red.

Vstaja je doživela neuspeh predvsem zato, ker vojaško in politično ni bila dovolj pripravljena in ker ni imela enotnega vodstva. Vlado so s to vstajo nameravali le prestrašiti, ne pa se polastiti oblasti. Porazu je botrovala tudi nepovezanost z drugimi družbenimi plastmi, zlasti z buržoazijo.

MIRAN OŠTAN:

Postal sem radio-telegrafist JA

(NADALJEVANJE)

Takoj po prihodu smo bili zdravniško pregledani, obriti, ostriženi in okopani. Staro obleko in perilo smo morali odvreči. Dobili smo vse popolnoma novo, dvojno perilo, dva para čevljev in brivski aparat. Čevlje smo morali obvezno menjati vsak dan, da so se prezračili. Obrnjene smo morali položiti na vznožje ležišča, da jih je dnevno pregledal čevljar. Sotori so morali imeti čez dan vhodne strani zvite in privezane, da se je videlo skozi, s tem je bilo zagotovljeno zračenje in olajšan dnevni pregled. Hrano smo imeli kakor angleška vojska. Kuhinjo so vodili naši fantje.

Tam je že bilo okoli 350 Slovencev. Vodil jih je vodnik Stanislav Leban iz Sočana. V odbor smo potegnili nove tovariše, kot na primer Janeza Čebulja iz Crnuč pri Ljubljani. Pobegnil je iz nemške vojske v Kalabriji, pozneje je bil kapetan v JLA, dalje Jakoba Vadrnjala, ki je bil član KPJ že pred vojno. Zivel je v Ljubljani in bil zaposlen pri Cestni železnici. Italijani so ga bili internirali na Sicilijo. Padel je pri Bihuču leta 1945.

Delali smo vsak dan po 8 ur na oddelku, imenovanem R. E. M. I.-6. Tam smo sestavljali vse vrste avtomobilov, ki so prišli iz Amerike in Anglije razstavljani v zabojih. Angleži so bili navdve zadovoljni z delom naših fantov, tako da so odstranili vse Italijane. To je povzročilo med Italijani hudo kri. Sovražstvo so pokazali Italijani tudi proti zboru. Na oglasni deski pred gledališčem v Bône je bilo objavljeno, da bo nastopil tudi jugoslovanski pevski zbor »JUGOSLAV CHOR«. V črko O so Italijani, ki so delali kot ujetniki v gledališču, napisali »Morte ai Jugoslavi«. Na žalost je res kmalu prišlo do tega, da smo izgubili enega našega tovariša. Bil je to Kovačič s Tolminskega. Neke nedelje, ob nedeljah smo imeli prost izhod, je šel sam po mestu. Skupina Italijanov mu je sledila in ga napadla v neki samotni ulici. Objeležal je mrtvec. Zvečer ko smo zvedeli za njegovo smrt, smo napadli italijanski lager, ki je bil v bližini našega. Kovačič bi bil pošteno maščevan, da ni prišla četa obojevojenih Angležev in preprečila napad.

V Bône je iz obupa napravil samomor Vilhar, urar, doma blizu Postojne. V Tunisu pa je šel v bolnišnico 17-leten fant, Čopi iz Bovca. Naknadno sem zvedel, da je potem umrl v neki italijanski bolnišnici na Siciliji, kamor so pozneje premestili vse bojne ujetnike.

Z Janezom Čebuljem in Voukom iz Gorice, ki je bil po poklicu učitelj (sedaj pri Zavodu za socijalno zavarovanje v Novi Gorici), smo v pisarni vodili kartone posameznikov. Dnevno smo morali knjižiti delovne dni in plačo, ki je bila, kolikor se spominjam, 1 pound in 11 peniljev za delovni dan. Izplačano bi dobili pri odhodu iz Afrike ali pa v Jugoslaviji. Vsaj tako so rekli. V resnici pa nam nihče ni plačal, ne tu in ne tam.

V taborišču kakor na delu je vlada samodisciplina. Ni bilo pramera, da bi se moralo proti komur koli postopati disciplinsko. To samodisciplino in siogo so Angleži navdve občudovali.

Bili so lahki primeri kršenja discipline. Strogo je namreč bilo prepovedano nositi vino v taborišče. Vendar so fantje, kadar se je dalo, prethotapili kanto vina. Na to je pazil stari kapetan, prava dobričina, rekli smo mu kar »dedek« ali »nono«, in še bolj star company seržant z vzdevkom »water pumpa«. Ako sta zasačila vino, sta ga zaplenila in podarila našim kuharjem, ki se jim je vedno prilgelo v vroči kuhinji. Stari company seržant pa je na kraju samem določil kazen. Na osnovi količine vina je določil število dni udarniškega dela pri »water pumpi«. Bila je to velika ročna črpalka za vodo. Pri vzvodih so morali biti po štirje moške in črpati vodo iz globokega vodnjaka za vse taborišče. Tihotapci vina so tako nadomeščali dežurne. Ista kazen je doletela tudi tiste, ki si zvečer niso namazali nog, rok in obraza s posebnim oljem proti malaričnim komarjem.

Vsako soboto je pevski zbor, ako ni pel zunaj, nastopal na našem odru. Ob takih priložnostih so naši humoristi nastopili tudi s šaljivimi točkami, da je bilo boljše razpoloženje. Ob nedeljah popoldne smo vsi, razen dežurnih, imeli prost izhod v mesto do osme ure zvečer.

* * *

Bilo je 10. aprila leta 1944, ko smo se morali takoj po zajtrku vsi postaviti v vrsto po četah na koncu taborišča. Nihče ni vedel zakaj, niti nam niso hoteli ničesar povedati. Stalno sem hujskal našega tolmača Stegelna iz Postojne (sedaj stanuje v Izoli), da bi zvedel, za kaj gre, toda niso mu hoteli ničesar povedati.

Čez približno eno uro so nas začeli pošiljati v neko barako, bila je tipična polokrogla angleška vojaška baraka, kakršnih je bilo več v taborišču.

Od zbornega mesta do barake in vanjo je šel vedno samo po eden. Na sredi barake je bila miza, za katero so sedeli trije angleški oficirji. Eden je imel uniformo od RAF, ta je slabo govoril hrvaško. Ta je kratko zastavil vprašanje, ki je obstajalo iz treh besed: »King — Tito — Neutral!« Ko je vprašan odgovoril z eno teh besed, je šel ven na drugi strani barake in odkorakal na drugo stran taborišča. S tem postopkom je bilo nemogoče sporočiti na kateri koli način ostalim tovarišem, za kaj gre. Nekega tovariša so takoj, ko je prišel iz barake, peljali v njegov šotor in takoj nato z avtomobilom iz taborišča. Ker se nismo smeli približati, smo mislili, da mu je slabo in da so ga odpeljali v bolnišnico. Šele ko je bilo vsega konec, smo zvedeli, da je bil edini, ki se je odločil za kralja, vseh ostalih 90 pa za Tita, za novo Jugoslavijo. Pred kratkim pa sem zvedel, da se je tudi tisti pozneje odločil za Tita in prišel v NOV, bil je iz Stajerske, kjer še danes živi.

Zavladalo je splošno veselje, vriskanja in petja ni bilo konec pozno v noč. Neketno skrivnih zalog vina je prišlo na dan in dalo duška našemu veselju.

To je bil pravi plebiscit Primorcev v Afriki. Naš najlepši, najbolj veličastni dan v vseh dolgih letih vojne. Postal je končno Titovi partizani. Vzklili: Zivel Tito, Zivela Jugoslavija, Zivela Primorska so se razlegali še pozno v noč. Drugo jutro smo šli vsi na delo še z večjim navdušenjem.

PRVI OBISK ZASTOPNIKOV NOV

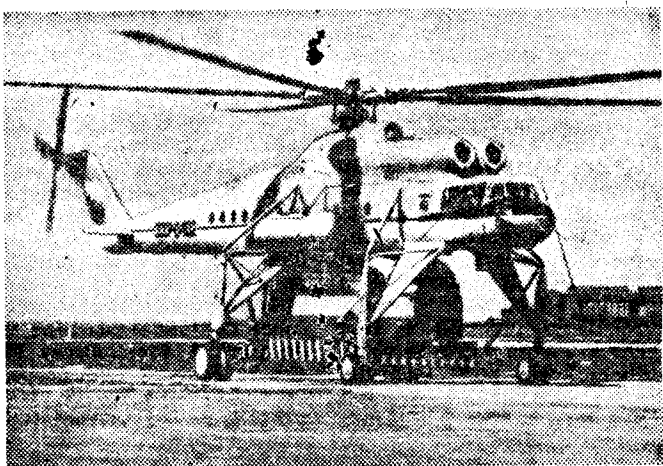
Ni minilo mnogo dni po plebiscitu, ko je prišel na komando taborišča neki poročnik NOV v uniformi. Kako se je pisal in od kod je bil, se ne spominjam. Spominjam se le, da mi je povedal med razgovorom, ki sva ga imela, da je maturiral na realki v Ljubljani.

Ko je končal pri štabu, je prišel k meni, da sva se pogovorila, kako je z nami. O plebiscitu je že vedel. Določil je, da jih večji del odpotuje v Jugoslavijo. Ostali, predvsem mehaniki, soferji, električarji in mizarji bodo šli v Maison Blanch, kjer se ustanovlja in vadi naše letalstvo, tja bo šel tudi celoten pevski zbor. Predlagal je, da grem tudi jaz k letalstvu, kjer bi zelo koristil kot poklicni radiotelegrafist. Povedal sem mu, da tega predloga ne morem sprejeti, da moram s tovariši, ki gredo v Jugoslavijo. Zbral in vodil sem jih vse dolge mesece po Siciliji in Afriki in stalno spodbujal za boj v domovini, zato je moja dolžnost, da grem z njimi. S to razlago se je tudi strinjal. Točnega dneva odhoda mi ni mogel povedati. Zajamčil pa je, da bo to v kratkem.

Seznam vseh, ki smo prišli v Gravino, sem dobil pred odhodom na ladjo. Seznam ni bil popoln, bilo je šest litografiranih strani, na katerih je bilo napisano v originalu: »NOMINAL ROLL OF PARTISAN FOR ITALY — (YUGOSLAV)«. Bil je sestavljen po abecednem redu in navajal: Ujetniško število, čin, prilike, ime, kompanjo, datum in kraj rojstva. Prilimki, imena in kraj rojstva so bili napisani čisto slovensko in ne tako, kot so nam jih popačili Italijani z namenom, da potujtijo nas in Primorsko.

V BESEDI IN PODOBI

ORJAŠKI HELIKOPTER MI-10 je najnovejši dosežek znamenitega sovjetskega konstruktorja Mila. Je tako močan, da lahko dvigne montažne hiše ali, kot vidimo tudi na sliki, avtobuse.

ZDRUŽENA ARABSKA REPUBLIKA proslavlja v tem mesecu praznik svoje armade, katere sestavni del so tudi mladinske enote. Na sliki vidimo študentko Zejnam Farat, ki se redno udeležuje urjenja z orožjem.

Ali bo OZN steber miru?

Jubilejno zasedanje organizacije Združenih narodov ob dvajseti obletnici njene ustanovitve bo letos v septembru. Da pa to ne bo samo manifestacija, marveč resnično delovni sestanek, izpričuje dejstvo, da je na dnevnem redu tega zasedanja 97 točk. Med temi vsekakor najvažnejše tiste, ki zadevajo razorožitev, atomske poizkuse, protikolonialna vprašanja, palestinske begunce, rasistično politiko južnoafriške vlade, rešitev ciprske in kongoške krize ter ameriške intervencije v Dominikani in Vietnamu itd.

Toda spričo prikrte krize, v katero je zašla Organizacija združenih narodov, je vprašanje, ali bo sposobna uspešno reševati in tudi rešiti vsa tista vprašanja, ki jih ima na dnevnem redu. Ta svetovna organizacija, ki je bila pred dvajsetimi leti ustanovljena kot orodje vseh narodov sveta za ohranitev miru na svetu, stopa sedaj v tretje desetletje svojega obstoja močno oslABLJENA zaradi krize, v katero je zašla, ker jo imperialistične blokove sile hočejo spremeniti v orožje svojih interesov.

Za spoznanje delovanja in poslanstva OZN je treba naglasiti, da je naloga te svetovne organizacije varovati mir med narodi in v miru zagotavljati razvoj sveta k novim višjim oblikam življenja. Prva naloga OZN je torej v vsakem primeru

Periskop na 46. vzporedniku

odstraniti iz mednarodnega življenja silo in nasilje ter onemogočiti vojno med narodi. Postala naj bi torej splošen instrument sodelovanja in dobrih odnosov na svetu, instrument, ki ga nujno potrebuje svet, ker se pač stalno giblje in spreminja in išče, kako bi bilo mogoče v narodnih in mednarodnih okvirih zgraditi varnejši in trdnjši red.

Ustanovitev OZN pred dvajsetimi leti je bila odraz volje vseh narodov sveta, ki so želeli z njeno ustanovno listino doseči neomajno in vesplošno sožitje med narodi in državami.

Svojo funkcijo branilca svetovnega miru je OZN opravljal v preteklih dvajsetih letih res uspešno, čeprav je pri svojem delu morala premostiti včasih zelo velike težave. Če upoštevamo, da je v tem času premagala korojsko, sueško, kubansko in še nekatere druge krize, da je mnoge krize ublažila, tedaj bi lahko brez pridržkov ugotovili, da se je OZN izkazala kot edini splošni instrument politike miru na svetu. S svojimi pravočasnimi intervencijami, ali z omogočanjem konstruktivnega razpravljanja in odločanja o posameznih sporih je večkrat preprečila, da bi se posamezni nesporazumi ali spori razplamteljo do kritičnega položaja. To velja za Berlin, Ciper, Kubo, pa tudi za nerešene probleme z ljudsko republiko Kitajsko.

Tudi na področju dekolonizacije je OZN v času svojega dvajsetletnega obstoja vplivala, da so se odvisni narodi hitreje osvobajali in skrbela za pravilno usmerjanje protikolonialnih sil pri odpravljanju kolonializma, posebno v obdobju hladne vojne. Svetovni organizaciji je v tem času uspelo razlagati neustrezna besedila ustanovne listine o kolonialnih problemih v duhu vsebine celotne ustanovne listine. Uspelo ji je kolonialnim državam vsiliti take nazore in tako gledanje na razvoj dogodkov, kakor tudi sodelovanje pri osvobajanju kolonialnih narodov. To vsekakor potrjuje veliko življenjsko moč in sposobnost OZN. Ob podpori protikolonialnih in neopredeljenih dežel se je ta svetovna organizacija spremenila v učinkovito orožje protikolonialnega boja.

Navedli smo sicer le nekaj vidnejših uspehov, ki jih je dosegla OZN v preteklih dvajsetih letih. V natančni bilanci rezultatov njenega dela jih je seveda še mnogo več, a pri vsem tem se je treba dotakniti tudi vloge OZN za sprožitve svetovnih gospodarskih vprašanj ter njen prispevek k demokratizaciji gospodarskih odnosov v svetu, kar je dosegla s tem, da je sklicala važno gospodarsko konferenco leta 1964. Vse to so vsekakor pomembni uspehi, ki jih je treba upoštevati, če hočemo povsem objektivno oceniti dosedanje dvajsetletno delo in uspehe svetovne organizacije.

OZN je v času svojega obstoja prav gotovo imela tudi nape. Bili so trenutki, ko ni izpolnila svojih nalog in njeno delovanje ni vselej ustrezalo potrebam časa. To so dejstva, ki jih ne gre prezreti, predvsem ne takrat, kadar se svetovni organizaciji nakazuje pot, ki naj jo v prihodnje pripelje do boljših uspehov in ko se ji določajo ukrepi, katerih izvedba bo v polnem soglasju z njenim poslanstvom.

Ko podčrtujemo vidne uspehe in omenjamo tudi pomanjkljivosti OZN, ne smemo prezreti, da v njej še niso dosegli popolne univerzalnosti. Ljudska republika Kitajska je še vedno zunaj te svetovne organizacije. To pa negativno vpliva na razmere v Aziji in v drugih delih sveta. Sestav Varnostnega sveta, ECOSOC in drugih organov OZN je še vedno isti kot v začetku, čeprav je bilo med tem sprejetih že precejšnje število novih članov, predvsem iz Azije in Afrike. Razumljivo je, da tako okrnjeni in nesorazmerno sestavljeni organi svetovne organizacije ne morejo s svojim delom povsem ustrezati svojemu namenu.

Ob vstopu v tretje desetletje obstoja OZN se torej pojavlja nujna potreba, da ta svetovna organizacija doseže popolno univerzalnost in da postane dejansko povsem demokratična. Doseči to je tudi poglobljena naloga vseh činiteljev, ki jim je do njenega nadaljnjega obstoja, in ki želijo, da svetovna organizacija v prihodnje opravi svojo zgodovinsko nalogo.

Se nekaj je, kar je treba tudi naglasiti. OZN naj bi, ustrezno prepričanju ogromne večine svetovne javnosti, v prihodnje uzakonila načela sožitja. Če bi dosegli to, potem bodo morale vse države in vsi narodi medsebojno obnašanje uravnati po teh zakonih. Glavna dosedanja slabost OZN je namreč bila prav v tem, da niso bile zakonjena ta načela. Z odpravo te slabosti se bo razvijala vzporedno s spremenjenimi odnosi in novimi potrebami in bo kot univerzalni in resnični odsev volje vseh narodov sveta našla še večje možnosti in sredstva, ki so ji potrebna za uspešno opravljanje njenih nalog.

Kriza zadnje generalne skupščine in s tem krizo svetovne organizacije so sprožile kolonialne in neokolonialne sile prav tedaj, ko bi morale sprejeti številne predloge in pobude ženevske in kairske konference. Namen teh pobud in predlogov je bil pospešiti proces demokratizacije OZN in spodbuditi svet in organizacijo k uspešnemu reševanju spornih vprašanj v zvezi z razorožitvijo in odpravo vojnih groženj. In prav v tej zvezi so postali aktivnejši nameni onesposabljanja ali uničenja organizacije, okrepili so se nameni zavajanja in podpihovanja ljudi ter pustolovstva. Tudi kriza druge bandunške konference je prispevala svojo.

Ob vstopu OZN v tretje desetletje njenega obstoja je torej treba podčrtati: nobena stvar za svetovno organizacijo ni nujnejša kot so vsestranski napori za popolno normalizacijo razmer v njej. Usposobiti jo je namreč treba za začetek in izvedbo dela za demokratizacijo in univerzalnost, kar edino bi omogočilo, da bo uspešnejše kot dosedaj izpolnjevala svoje veliko poslanstvo.

Odpor in hlapčevanje

Kočeviski kulturbundovci so pred drugo svetovno vojno »svoje ozemlje« razširili vse do Kolpe proti vzhodu in do Ržane na zahodu. Na vsem tem ozemlju se je bila vroča in srdita bitka za prestiž. Slovencev domala ni bilo več. Tu in tam se je kakemu Kočevarju poznalo, da je Slovenec: bil je plah, delavec ali kmet. Inteligencem se ni primerilo, da bi se »ponižali« in ostali, kar so, Slovenci. To je bilo že leta 1936.

Pešica Slovencev, ki je ostala zvesta svojemu poreklu, je menila, da bo Kočevska kmalu pod poplavo nemškutarstva. Stopili so v boj z oblastjo in uspehi niso izostali. Premestili so kočevske nemške učitelje in ustanovili slovenske šole. Tu se je zapletlo. Oblastem so morali dokazati pravilno narodnostno stanje in šele nato je Beograd odobrila slovenske šole.

Sola Borovec je štela trideset otrok, od teh samo pet Slovencev. Ob pregledu matičnih knjig sem ugotovil, da je med vsemi učenci vendarle samo pet nemških... Pravezprav me to dejstvo ni presenetilo. Nemški župnik je vpisoval kot Nemce tudi otroke staršev, ki so bili prišli iz Ribnice, Loškega potoka in drugod ter pod grožnjo izgube službe klonili v sramoto hlapčevanja.

Tudi v cerkvi ni bilo nič manj vroče. Škof Rožman je dovolil enkrat mesečno slovensko mašo, potem ko so slovenski verniki zagrozili s prestopom v pravoslavno vero.

Borba za obstoj slovenskega življa se je nadaljevala tudi v smeri priznanja slovenskega jezika v ostalih oblastnih organih, občinah, v vsakdanjem življenju. Zavedni Kočevarji, Slovenci, so ustanovljali podružnice narodnoobrambene organizacije Cirila in Metoda. Delovali so v pevskih zborih, dramskih družinah, knjižnicah, kmetijskih gospodarskih šolah in predavanjih.

Kulturbundovci so se, razumljivo, močno postavili po robu. Slovenski kočeviski gledališčniki so leta 1940 pripravili prvo slovensko igrjo. Nemškutarji so grozili z odpustom iz službe, odvzemanjem zemlje, župnik je s prižnice oznanjal vsakomur, ki bi si igro ogledal, smrtni greh. Dvorana je bila nabito polna, ko so z odra vrele slovenske besede Finžgarjeve »Verige«...

Ob volitvah so kulturbundovci obljubljali glasove tistim kandidatom, ki jim bodo »šli na roko«. V zameno za glasove so zahtevali odstranitev slovenskih učiteljev ter vrnitev nemških. Slovenski volivci smo se glasovanja vzdržali in tako obsodili grdo kupčevanje s slovenskimi učitelji.

Tsk nam je veliko pomagal v borbi proti nemški nevarnosti, prav tako tudi visokošolska mladina iz Ljubljane, ki je s seboj prinesla na kupe slovenskih knjig, učila otroke smučanja in prirejala po šolah in vaseh predavanja. Člani kluba

Poizvedba

Krajevna organizacija ZZB NOV Globoko namerava v vasi Blatno postaviti spominsko obeležje padlim borcem. Med njimi je tudi Slavko Duh, borec-mitraljezec prvega bataljona Kozjanskega odreda. KO ZZB NOV prosi svoje pokojnega Slavka Duha, naj sporočijo njegove rojstne podatke.

Krajevna organizacija ZZB NOV Globoko

Pravni nasveti

G. R. D. — Pišete nam, da ste že v stari Jugoslaviji sodelovali v revolucionarnem gibanju. Ze meseca junija 1941 leta ste aktivno in organizirano začeli delati za narodnoosvobodilno vojno. Julija 1942 leta so vas italijanski fašisti zaradi takega dela aretirali in odpeljali v zapore v Trst. Od tu pa so vas poslali v Italijo v internacijo. Se pred kapitulacijo Italije ste se priključili protifašističnemu gibanju v Italiji in kasneje italijanskim partizanom na področju Srednje Italije. (V pismu pa ne navajate, ali so vas iz internacije izpustili ali pa ste pobegnili.) V italijanskih partizanih ste bili toliko časa, dokler se niste mogli vrniti v Slovenijo 2. decembra 1943 leta ste prišli seveda ilegalno v Slovenijo

»Jugoslavija« so bili med prvimi, ki so vrteli celo filme.

Ne zadnjeje so nam pomagali tudi iz Ljubljane. Vodstvo Ciril-Metodijskega društva in referent za manjšinske šole sta vneto spremljala naše boje.

Hitlerjev bliskoviti smrtni udarec Evropi je segel tudi k nam, v Kočevje. Kulturbundovci so zavedne Slovence napadali iz zased, pozdravljali s hitlerjevskim pozdravom, risali kljukaste križe na klopi, zidove, prepevali hitlerjanske pesmi. Ko je nastopila vojna, so se pokazali v pravi luči. Grozili so

s smrtjo tistim, ki govorijo slovensko. Ob koncu vojne so v Kočevju našli seznam slovenskih aktivistov, katere so nameravali kulturbundovci obesiti na vešala, ki so jih že bili postavili v kleti Hardejeve gostilne v Kočevju. Na srečo je kulturbundovce poklical njihov fñhrer v srečni rajh in zadnji izseljenci so zapustili Kočevje ob koncu decembra 1941.

Ljudstvo je italijanskega okupatorja pričakalo z bojem, katerega je bilo že vajeno.

Marjan Tratar-Učo

Pismo ukrajinskega partizana

Dragi tovariši, pišem vam kot nekdanji borec odreda Jugoslovanske narodnoosvobodilne vojske, ki je pod vodstvom Antona Bezjaka deloval na območju okolice mesta Gradca. Moji bojni tovariši gotovo mislijo, da sem padel, ker se iz zadnje akcije nisem

vrnil. No, ostal sem živ in vedno se spominjam odreda, v katerem sem preživel najlepše dni svoje mladosti.

Oktober 1943., ko sem bil na prisilnem delu v avstrijski Koroški, sem se spoznal z Antonom Bezjakom. Ušel sem in se s Poljakom Frankom Barkovskim iz Varšave priključil odredu, kjer sem se boril 7 mesecev, dokler ponovno nisem prišel v ujetništvo. Takrat mi je bilo 17 let.

V dokumentih odreda sem bil zapisan kot Grečkosijski Pavel Mihalovič, rojen leta 1927 v Trnopoljski pokrajini. Toda moje pravo ime je Grečkosijski Pavel Mihalovič. Odred je štel 60 borec in je deloval v gozdu, 30 kilometrov od mesteca Gleulach. Po tečaju za diverzante sem deloval v napadih na železniške proge in ceste.

Svoje zadnje vojne akcije ne bom nikdar pozabil. Učili smo obračališče lokomotiv na postaji Wolsberg. Po uspehi akcij smo se spopadli z odredom žandarmerije. V neenaki borbi so padli trije tovariši, mene pa so, ranjenega v nogo in v nezavesti, zajeli. O usodi ostalih dveh tovarisev doslej še nisem ničesar izvedel.

Tri mesece sem se zdravil v bolnici graških zaporov. Po mesecu dni brezuspešnih zasiljevanj so me odpeljali v taborišče Mauthausen, pod številko 69284. Iz Mauthausna so me po 4 mesecih odpeljali v taboriš-

šče Linz-Oberdon. Tam smo se jetniki osvobodili sami, še pred prihodom Američanov.

Iz odreda se najbolj spominjam našega komandirja Antona Bezjaka, je še živ? Pomagajte mi, da z njim navežem stike. Je morda ohranjen arhiv odreda? O sodelovanju in skupini Jase Nestrenka in tem odredu nimam nobenih dokumentov, zato bi se jih zelo razveselil.

Zelim vam mnogo sreče, tovariši in čakam vaš odgovor.

Pavel Mihalovič Grečkosijski, mizar Znanstveno-raziskovalni inštitut za kmetijstvo in živilstvo, Obrašin, Lvovska pokrajina, Pustomitovskij rajon, SSSR

Janez Vidmar

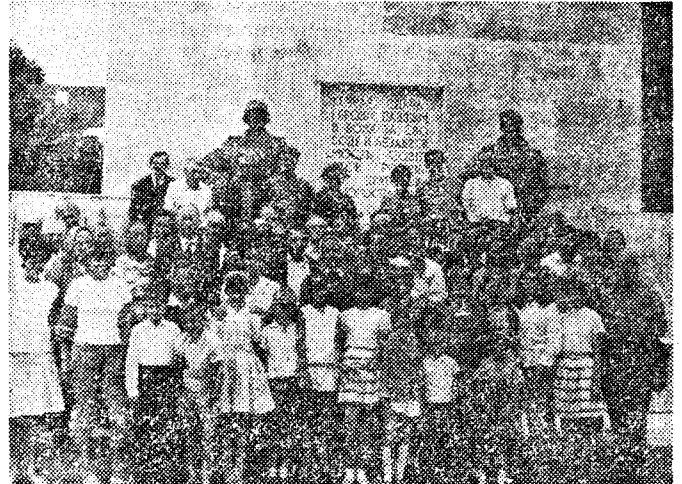

V 76. letu starosti nas je zapustil Janez Vidmar, oče partizanske družine iz Loža, Pretežni del svojega življenja je pregaral v tujini. Ze ko mu je bilo 23 let, je odšel v Severno Ameriko. Po nekaj letih se je vrnil domov ter si ustvaril dom in družino. Toda kapitalistična Jugoslavija mu je dajala bore malo kruha. Odšel je v Avstralijo in od tam finančno podpiral narodnoosvobodilno gibanje v domovini. Prav tako so njegova žena in dva sinova, od katerih je eden padel, zastavili vse svoje sile za cilje revolucije.

Izlet invalidov iz Kidričevega

Kot je že navada v osnovni organizaciji ZVVI Kidričevega, je ta tudi letos priredila za svoje člane izlet. Tokrat so invalidi iz Kidričevega obiskali zgodovinsko pomembne kraje in to Gornjo Radgono, Slatina Ra-

svobodo, ravno tako tudi veličasten spomenik v Murski Soboti, kjer so se tudi fotografirali. Pred spomenikom v Murski Soboti je predsednik organizacije Ernest Jamer govoril o boju za svobodo in obudil spo-

denici, Mursko Soboto in Kapelo. V Radgoni so si ogledali lep spomenik padlim borcem za

min na tiste čase, ko so naši narodi trpeli pod krutim škornjem nemškega okupatorja in osvežili spomin na tiste žrtve, ki so dale za svobodo svoje domovine svoje najdražje, svoje življenje. Po ogledu Murske Sobotne so se napotili v kopalnice Moravci, zatem pa v Kapelo, odkoder so se veselo razpoloženi vrnili v Kidričevo.

Skoraj vsi invalidi so se pohvalno izrazili o vodstvu organizacije, ki jim je omogočila tako lep izlet in obisk pomembnih krajev, kjer je slavna Rdeča armada pomagala osvobajati naše kraje. Nekateri pravijo, da tako lepega izleta še niso doživeli in si želijo še več takih izletov v pomembne zgodovinske kraje.

Ivo Skofič

PROMETNO PODJETJE »LJUBLJANA TRANSPORT« obvešča lastnike invalidskih vozovnic s 50 in 100% popustom, da je zamenjava teh vozovnic od 1. do 15. avg. 1965 v prostorih Ljubljana-transport — Turistični biro, Trdinova 3, vhod s Titove ceste.

Za izdajo novih vozovnic s 50 in 100% popustom morate predložiti potrdilo pristojne invalidske organizacije z navedbo številke odločbe, stopnje invalidnosti ter osebno fotografijo novejšega datuma.

50% popust na vozilih prometnega podjetja Ljubljana-transport — mestni promet velja za vojaške vojne invalide s stopnjo invalidnosti 60 do 80%, 100% popust pa za vojaške vojne invalide s stopnjo invalidnosti 80 do 100%. Vozovnice s popustom bodo veljale le za vojaške vojne invalide, stanujoče na območju mesta Ljubljane. Po 15. avgustu bodo veljale v mestnem potniškem prometu le na novo izdane izkaznice.

loča o posebni dobi skupno o pravici do pokojnine komunalni zavod za socialno zavarovanje. Zato vam svetujemo, da takoj vložite zahtevek za priznanje posebne dobe zaradi aktivnega in organiziranega dela za narodnoosvobodilno vojno, bodisi na posebno občinsko komisijo, ali pa na komunalni zavod za socialno zavarovanje, kolikor se želite upokojiti. K zahtevku morate priložiti vse dokumente (če jih seveda imate) ali seznam prič, ki bodo v upravnem postopku lahko izpričale vaše aktivno in organizirano delo za narodnoosvobodilno vojno.

Status udeleženca narodnoosvobodilne vojne pred 9. septembrom 1943 leta imajo je udeleženci narodnoosvobodilne vojne v Jugoslaviji. Torej vsi tisti, ki so bili v zavezanih armadah ali pa v drugih protifašističnih gibanjih v času druge svetovne vojne in so se aktivno borili proti nacizmu, imajo pravico do dvojnega štetja, toda statusa udeleženca

narodnoosvobodilne vojne pred 9. septembrom 1943 leta pa nimajo.

Naše mnenje za vaš primer! Kolikor je bil značaj vašega dela za narodnoosvobodilno vojno (seveda preden ste vstopili v partizane) tak, kot govori točka 3., 140. člena zakona o pokojninskem zavarovanju, potem bi vam lahko priznali status udeleženca narodnoosvobodilne vojne pred 9. septembrom 1943, čeprav ste bili določeno obdobje izven Jugoslavije, toda pri italijanskih partizanih. Med italijanske partizane ste se vključili zato, ker tedaj vsaj trenutno ni bilo nobenih možnosti, da bi se neposredno vključili v enote narodnoosvobodilne vojske. Veliko pa je tudi odvisno od stališča, ki ga bo v takem primeru zavzela posebna komisija, ki bo odločala o statusu udeleženca narodnoosvobodilne vojne pred 9. septembrom 1943. Če bi bilo stališče komisije negativno, potem se morate pritožiti na drugostopni organ.

Miodrag Tripković NOČ OBRAČUNA

— Vaše dekle? je vprašal radovedni oficir, — Zelo je lepa.
— Da, moje dekle, je odvrnil fant.
— Kaj čakate, človek božji! je vzkliknil Nemeč. — Pomagajte ji in jo odpeljite iz vrste. Menda ne bi radi, da pregledamo njene stvari.
Stopil je k njej. Bila je vznemirjena, v obraz pa rdeča ko roža. Očitno ji je bilo neprijetno pred vprašujočimi pogledi ljudi iz vrste, ki so si tiho, pomenljivo šepetali. Neznani fant, ki je tako prijateljsko kramljal z Nemci, ni bil v ugled dekletu, poleg tega še hčerki človeka, ki ga je vsaj polovica od njih poznala kot poštenjaka in ga cenila.

— Kako ste vedeli? je zajecjala dekle, le da bi nekaj rekla.
— Po naključju sem prišel sem, je odvrnil in dvignil njen kovček. — Stopite iz vrste. Ne bodo vam pregledali prtljage.
Opazil je, kako si je oddahnila in se sam pri sebi vprašal, ali je tista rdečica nastala, ker ji je bilo neprijetno zaradi njegovega pomenkovanja z Nemci pred očmi vseh ljudi, ali zaradi notranjega nemira, iz strahu pred kontrolo. Njegov sum se je še povečal, ko je dvignil kovček. Bil je težak kot svinec in njene nežne roke ga gotovo ne bi mogle nesti nič dvajset korakov.
— Težak je. Pomagala vam bom, je rekla in poskušala vtakniti svoje prste pod ročaj kovčka poleg njegove roke. Ker se ji ni posrečilo, se je nasmešnila in nemočno skomignila z rameni.

Ko sta šla mimo Nemcev, so ju vsi opazovali. Tudi oba nemška stražarja sta jima sledila z očmi. Podoficir mu je celo pomeškal in ga pozdravil.

Se dvajset korakov nista naredila, ko sta za seboj zaslišala krike. Videla sta človeka, ki je napol vse svoje moči, da bi čimprej izginil v šibju ob reki, za njim pa je tekel podoficir in mu klical, naj se ustavi. Do grmovja je bilo samo še petnajst metrov. Če se mu posreči, da jih preteče in da tam izgine, bi se lahko dalo sklepati, da bi se lahko skrila, šel ob reki in dospel do roba gozda, ki se je na tem mestu spuščal z obronka prav do reke.

Toda Nemeč je obstal. Iz brzostrelke, ki mu je visela z rame, je privrel curek smrtonosnega ognja.
Človek je poskočil, se prelomil v zraku, strašno zakričal in padel vznak.

Njegov krik se je nadaljeval v dekletovem vzkliku in fant je začutil, kako so se njegovi nohti zajedli v njegovo roko, ki se je bila zanjo ujeta.

— Ste ga poznali? je vprašal.
Odkimala je, si pokrila z roko obraz in ga povlekla na pot. Do kavarnarjeve spregovorila niti besede.

Ko ji je pred vrati dal kovček, je rekla:
— Ne veste, koliko ste mi danes pomagali... Zelo rada bi vas spet kmalu videla... Tudi oče vas bo vesel.
— Tako ali tako ste mi dolžni sprehod, se je nasmešnil fant, ji stisnil roko in odšel v mesto.

Pred pošto, nedaleč od kavarnarjeve »Pri pobratimu«, je obstal. Iz žepa je izvlekel posebno propustnico, kjer je imel na hrbtni strani napisano telefonsko številko majorja von Kempferja. Nato je stopil v telefonsko govornico in trenutek kasneje je bilo na drugi strani žice slišati majorjev hripavi glas:

— Tu major von Kempfer. Prosim, kdo je tam?
— Tukaj je Marič, gospod major.
Iz slušalke je privrel raznežni majorjev glas:
— Kaj je z vami, moj mladi mož? Čakal sem, da se oglasi, kajti za vas imam zelo prijetno novico.
— Tudi jaz jo imam za vas, je odvrnil fant. — Zato se tudi oglašam.

— Potem povejte najprej vi.
— S kavarnarjem sem navezal tesne stike. Prepričan sem, da ne bomo dolgo čakali.

— Čudoviti ste, Marič. Kaj pa je s kavarnarjevo hčerko? Ste tudi tam navezali stike? — Zadnje besedo je zadušil zamolkel, grgrav smeh. Ne da bi počakal na odgovor, je major nadaljeval: — Zdaj pa vi poslušajte mene. Pred pol ure mi je vaša mati telefonirala iz našega glavnega poveljstva za Srbijo v Beogradu.

— Iz Beograda! ga je prekinil fant. — Kako je...

— Zgodilo se je nekaj nerazumljivega, dragi moj. Bolje rečeno, vaša mati je imela srečo. Z dvema banditoma, ki sta jo ugrabila, je potovala do noči... Ne vznemirjajte se, mladi mož. Sporoča vam, da ne skrbite, ker so bili banditi — ali ni čudno? — spodobni in večji del poti je celo prebila na konju. Šli so prek hribov in ko so se spuščali k neki veliki vasi ob železniški progi... imen-se ne spomnim, teh vražjih srbskih imen si ne morem zapomniti... so jih nekaj ljudi napadli iz zasede. Bandita sta pobegnila, preplašeni konj pa je zdiral z vašo materjo naravnost proti vasi. Se isti večer se je z vlakom odpeljala v Beograd. — Von Kempfer je znova zakrullil v slušalko. — Veselo bo, ko se bomo čez nekaj dni vsi trije srečali v Beogradu.

(NADALJEVANJE)

Pirčeva mama iz Leskovca

Bilo je sončnega dne dvajsete letne svobodne pomladi, ko smo v Leskovcu pri Krškem potrkali na vrata pri Pirčevi mami. Ona in njena družina so nas pristrčno sprejeli, tako, kot med vojno. Pirčevi mami so globoko brazde na licih začrtale težko prehojeno pot. Takša je sedela med nami, neizčrpen roman, neizčrpen vrelec spominov.

Pirčeva mama je bila doma iz Velike Malence pri Krški vasi; rodila se je leta 1879. Še kot otrok je služila pri teti v Cateških Toplicah. Iz Cateža je kot mlado dekle odšla služiti v Zagreb. Spoznala se je z domačinom Pircem in se z njim poročila. Leta 1907 sta si uredila dom v Leskovcu. Med prvo svetovno vojno je moral biti domačinom Pircem in se z njim poročila. Leta 1907 sta si uredila dom v Leskovcu. Med prvo svetovno vojno je moral biti domačinom Pircem in se z njim poročila. Leta 1907 sta si uredila dom v Leskovcu. Med prvo svetovno vojno je moral biti domačinom Pircem in se z njim poročila.

Mož je z leti ozdravel. V večji meri se je udeležil tudi političnega življenja. Pokojni Stjepan Radić ga je često obiskoval in se je na njegovo vabilo leta 1925 udeležil kmečkega praznika na Krškem polju.

V letih pred drugo svetovno vojno so se v Pirčevo hišo za-

tekali znani revolucionarji Maks Strmečki, Ivan Krefc, dr. Povše, Franc Leskošek in drugi. Leta 1941 je Pirčeva za-

Pirčeva mama si je med NOV nakopala neozdravljivo bolezen — deformacijo kosti v kolkih, tako da ob dveh palicah komaj hodi.

Pirčeva mama se še dobro spominja raznih dogodkov med NOV. Spominja se sestankov v njeni hiši, spominja se napada 14. divizije na Senovo. Kljub visoki starosti in boleznem je Pirčeva mama še vedna vedra. Ob slovesu nam je dejala, da nas bo do svojega stotega rojstnega dneva čakala vsako leto, ta rok pa bi bilo mogoče še podaljšati...

Taka je Pirčeva mama. Zanjjo zelo lepo skrbita snaha in sin. Ljubita jo, tako kot mi. Zelim jo še mnogo let veselega življenja.

KO ZZZB NOV Brestanica

konca našlo politično pripravljeno na nemško nasilje.

Ko je okupator zvedel za njuno dejavnost, ju je namenil izseliti, vendar jim je uspelo pobegniti na Mali Kamen nad Senovim. Leta 1942 sta se s hčerko preselila v Brestanico. Istega leta je iz nemškega vojnega ujetništva pobegnil tudi sin. Pirčeva hčerka in sin sta se že leta 1942 vključila v terensko organizacijo OF. Kasneje je sin odšel v partizane. Po osvoboditvi so se Pirčevi vrnili na svoj opustošeni dom.

TAKO PRIJATELJSTVO NIKOLI NE ZAMRE...

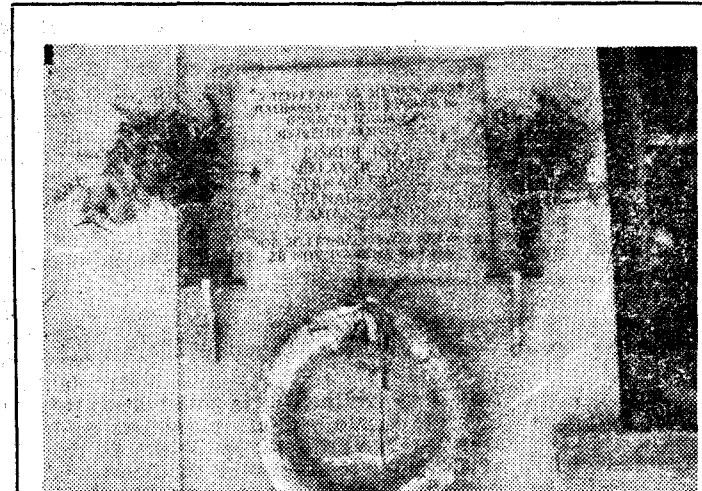
Vsa leta po vojni se srečujemo nekdanji ranjenci in zdravniki osebje bolnišnic »Franja«, »Pavla« in drugih. Poiščemo se, se obiskujemo, srečujemo na raznih svečanostih, Primorci in tovariši iz drugih krajev, ki jih je vojni tok zanesel v varno zavetje mnogih partizanskih zdravstvenih ustanov. Na srečanjih se veselimo prijateljskih besed o medvojnem in povojnem življenju, obujamo težke spomine na sotesko Pasice, Idrijo in njen izvir v Trnovskem gozdu in mnoge druge skrite koticke, kjer so delovale partizanske bolnišnice in ambulante.

Tudi jaz sem se zdravil v bolnišnici »Franja«. Zivljenja v »Franji«, čeprav nam je točilo iz grenke čaše pelina, ne bom nikdar pozabil, tako kot ne bom pozabil izrazov brezmejnega tovarštva, ki nas je bilo povezovalo v eno družino in nam pomagalo, da smo ostali pri življenju. Zato predlagam, naj bi se tisti, ki smo okusili življenje v »Franji«, pa tudi ostali tovariši iz drugih partizanskih bolnišnic, letos zbrali v kar največjem številu. Letošnje srečanje bi bilo še posebej pomembno. Skupaj bi se veselili zmage nad fašizmom. Srečali bi se tudi tisti, ki se morda že več let niso videli. Pogosto se mi misli vračajo

na dneve v »Franji«. Zelo dobro se spominjam tovariša Janeza, ki mu je takrat bilo sedemnajst let. Imel je prestreljeno hrbtenico, bil je hrom. Kadar sva se pogovarjala o prihodnosti, nama je vedno bilo težko... Takrat

sem občutil isto, kot čutim danes: prijateljstva, ki so se rojevala na bolniških posteljah, v neposredni bližini smrti, ne bodo nikdar zatonila v pozabo.

Mirko Štepančič,
Delpinova 14, Nova Gorica

V nedeljo, 25. julija je krajevna organizacija ZZZB NOV Ivančna gorica odkrila spominsko ploščo petim padlim borbem-aktivistom NOB v vasi Vel. Černelo. Spominsko svečanost so priredili v okviru proslav 20. obletnice osvoboditve.

Vse za devize! V nekem slovenskem tedniku smo nedavno brali intervju z nekim vsestransko zaposlenim javnim delavcem, ki je pred kratkim opravil kar štirinajst funkcij... Spodbudni novinar se je med drugim pogovarjal z njim o igralnici (ruleti), ki so jo nedavno odprli v Portorožu za tujce, in ga vprašal: »Pojdiva še za korak dalje! Smatram, da so javne hiše nekakšna nujna depandansa igralnicam. Bi bili vi tudi za to?« Možakar je odgovoril: »Da! Javna hiša zaprtega tipa, javna hiša za tujca!

S kljuke in klina

Naj vam jaz zdaj nekaj povem? V Piranu je precej spolnih boleznih in nekaj bo treba ukreniti... Kaj bi rekla spodbudni novinar in mož s štirinajstimi funkcijami, če bi ju kdo vprašal: »Ali bi vama bilo ljubo, če bi se vajine hčerke ali sestre (če jih imate) zaposlile v javni hiši za tujce?« Ali menita ta tovariša, da moramo (NB: v socialistični družbi!) za zvečjavne devize prodajati celo slovenske žene in dekleta?

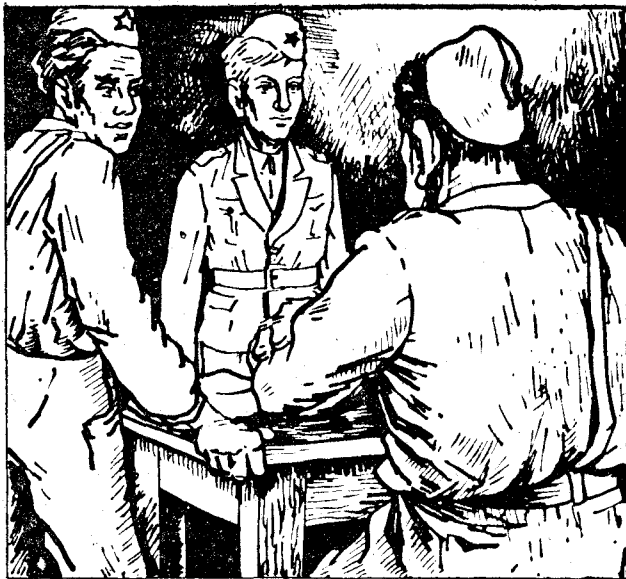
Pravega »super Lyndona« nikoli ni bilo, pravi o predsedniku ZDA glavni novinar »Timesa« v Beli hiši Tom Wicker, marveč je bila le »podoča«, sad prizadevanja tistih, katerih naloga je, skrbeti za predsednikov ugled v javnosti. Prvi udarec tej podobi je zadal Vietnam, drugi dokončni pa St. Domingo. Namesto »super-Lyndona« je ostal — poudarja Wicker — samo »navadni, stari Lyndon«, egocentrik, togoten, grob in hkrati sentimentalni cinik in čemernež, tihi in eksplozivni. Z eno besedo: Teksačan, ki ne more doumeti, da lahko novinar, ki je bil njegov gost »tam doli« na njegovem tekšaškem ranču, negativno piše o njegovi politiki... Ni kaj reči! Vsekakor zelo »laskava« ocena predsednika najmočnejše države na svetu!

»Vabljliva« reklama. V Lyonskem listu »Progress de Lyon« je neko pogrebno podjetje objavilo takšen oglas: »Ojdemalci, ki smo jim postregli, so naše najboljše priporočilo.«

Kriminalčeva vest. Nekega dne je ušel iz zapora v Palermu zapornik Giovanni di Napoli. Se isti večer se je di Napoli zglasil pri vratarju zapora in rekel: »Vrnili sem se, tu sem.« Pozneje je di Napoli pojasnil upravniku zapora, da se je kešal zaradi pobege, ko je prebral v nekem časniku novico, da bo paznik, kateremu je ušel, najstrožje kaznovan. »Čeprav sem kriminalček, si nisem hotel s tem obremeniti vesti,« je dejal.

Snubljenje gojencev za vojaško službo. Nekateri ameriške komisije za sprejem vojaških gojencev takole vabijo mladino: »Če niste oženjeni, se boste v vojski privadili vsem hišnim opravilom, ki vas bodo usposobile za imenitnega zakonskega moža!«

MILE PAVLIN EVGEN SAJČIČ JURISNI BATALION

34. Povedal sem, da sem utekel. Pričakoval sem spet pridige o vojaški disciplini, pa sem slišal samo komandantovo tiho godnjanje. Nazadnje je rekel: »Pazi se, fant! Pri nas smo samo stari borci. Glej, da jim boš kmalu enak. Če bomo videli, da se obnašaš kot zajec, te pošljemo s stražarjem nazaj tvojemu komandirju, ki te bo stresel iz hlač, ker si pobegnil.« Vse skupaj je bilo hitro opravljeno, vtaknili so me v vod, ki mu je poveljeval Pepček in obljubili so mi brzostrelko, kakor hitro pridejo do divizijskega orožarja. Toda tisto noč smo hodili kot srnjaki in spomnil sem se tiste, da jurišči pešajo, da jim jeziki visijo iz ust.

35. Zjutraj smo se znašli najmanj štirideset kilometrov daleč od vasi, kjer je ostal moj nekdanji komandir. Tako sem bil utrjen, da sem noge vlačil za seboj kot lesene in skorajda stojte zaspal. Prišli smo v neko vas in iz neke hiše se je slišala harmonika s petjem. Moji novi tovariši so planili v tisto hišo in takoj začeli plesati. Potem smo se nastanili v nekdanji gostilni in kar takoj sem zaspal na golem podu. Komaj sem zatisnil oči, so me že zbudili. Prejel sem novo angleško brzostrelko in polno torbo nabojev, nekaj bomb ter sveženj zemljevidov. Pepček me je seznanil z novim orožjem.

36. Šele proti večeru sem zaspal za urico ali dve. Veselil sem se, da bom spal vso noč, pa ni bilo nič. Kmalu po sčerjenju smo tihodšli iz vasi, spet hodili skoraj vso noč po nekakšnem temačnem in močvirnem gozdu in se zjutraj znašli pred manjšo vasjo. Ukazali so nam, naj se poskrjemo. Legel sem na mrzla tla in menda še tisti hip trdno zaspal. Zbudil sem se, ko so me obunkali in me postavili na noge. Opazil sem tovariše, kako polnjo brzostrelke in mitraljeze. Ze smo krenili proti vasi, najprej počasi, potem pa vedno hitreje. Šele zdaj sem se resnično zbudil in vsega me je obšel srh.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

• Počitniški domovi jugoslovanskih delovnih organizacij povečini niso dovolj izkoriščeni. To velja tudi za domove v Sloveniji. Lani je bilo v slovenskih domovih 577.784 nočnin. V nekaterih mesecih je bila zmogljivost domov izrabljena takole: v juliju 70%, v avgustu 72%, v septembru 30%. Če bi lahko izkoristili zmogljivost prenočišč za tuje turiste, bi bilo mogoče doseči približno 250.000 nočnin več, kar bi pomenilo samo v eni sezoni dva in pol milijona dolarjev dohodkov ali 11,4% več dohodkov, izvirajočih iz turizma.

• Nedavna poplava na področju Bosne in Hercegovine je — po končnem poročilu izvršnega sveta BiH za koordinacijo — povzročila v območju dvajsetih prizadetih občin za 20 milijard 926 milijonov 500.000 din škode.

Dobro je, če veste...

• Molznice so relativno odporne proti spremembam zunanje temperature. Temperatura od 0 do plus 25 stopinj C ne vpliva bistveno na molznost krav oziroma na količino mleka, pač pa se manjša količina mleka v temperaturah pod 0 ali nad plus 25 stopinj C. Goved je sorazmerno odpornejša proti nizkim kot proti visokim temperaturah. Temperatura ne vpliva samo na količino mleka, marveč tudi na tek goveda, ki ob nižjih ali višjih temperaturah ne žre kdove kako rada.

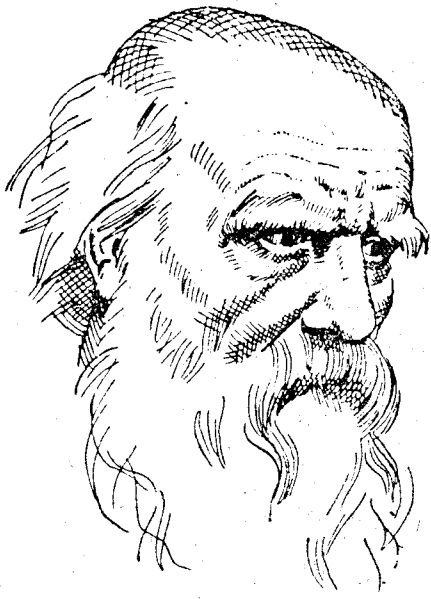
• Sto let stara stenska ura, ki jo imajo v kmečki hiši na Kovskem vrhu, kaže ure, minute, sekunde, dneve in mesece. Ura, ki še vedno brezhibno teče, ima tako zamotan in obsežen mehanizem, da ga je moral kmet V. Debeljak, ki je uro sestavil, postaviti v klet.

• 40 let trajajoči podzemeljski požar. Blizu Mostarja presneti tujca ob oblačnem vremenu nad premogovnikom na področju vasi Vihovič dim, ki se na več mestih suklja iz zemlje. Hkrati z dimom izhlapevajo iz zemlje zadušljivi in strupeni plini. Ta pojav je že desetletja tipičen za omenjeno vas in tamkajšnje okolice. Ze pred štiridesetimi leti je namreč prišlo v zapuščenih premogovniških rovinah do požara, ki ga niso mogli pogasiti in ki vsako leto požre velike količine rjavega premoga.

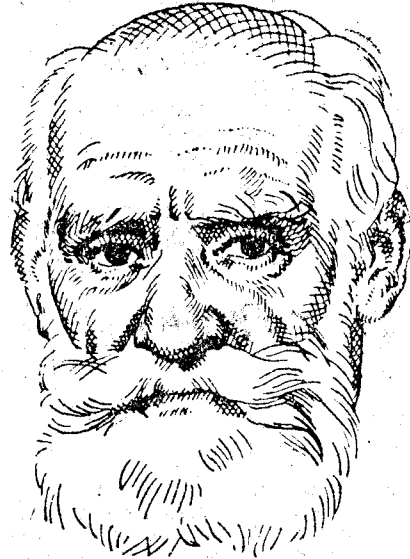
Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. Charles Darwin
2. I. P. Pavlov
3. Mihail Lomonosov
4. Louis Pasteur

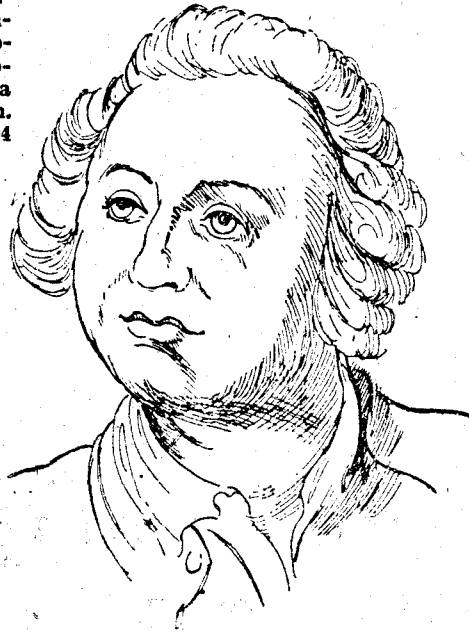
»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec« Lj., Beethovnova 10/I — Tisk in kliseli CZP »Ljudska pravica«, Ljubljana — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina znaša 1200 dinarjev — Posamezna številka stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritl., p. predal 588-XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 600-11/608-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-001, tajništvo in novinarji »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Kdo je Anglež, največji biolog 19. stoletja, na siki? — Razvil in utemeljil je teorijo o izvoru in razvoju živih bitij, o postopnem napredovanju in spremenljivosti vseh živih bitij. Z ladjo »Beagle« je potoval okrog sveta in si nabral obilo spoznanj. Knjiga z naslovom »Izvor vrst«, ki je izšla leta 1859, je njegovo remek delo.

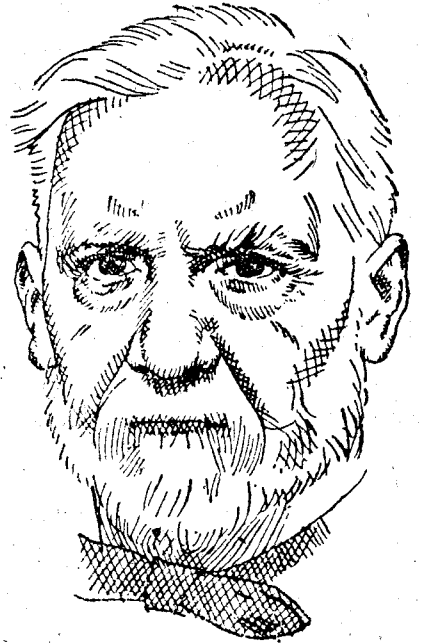

Svetovno znani ruski učenjak je raziskoval delovanje prebavil in možganskih centrov. Obdelal je teorijo o pogojnih in brezpogojnih refleksih. Poizkuse je delal na živalih, predvsem na pseh, v izrednih higienskih okoliščinah. — Kdo je bil ta fiziolog, ki je leta 1904 prejel Nobelovo nagrado?

Kdo je bil veliki ruski pisatelj in znanstvenik iz 17. stoletja? — Posvetil se je prirodoslovnim vedam kot profesor kemije na petrogradski univerzi, poleg tega se je uveljavljal tudi v pisanju epov in dram. S slovnico ruskega jezika je postavil temelje ruskega književnega jezika

Po vsem svetu znani francoski kemik in ustanovitelj bakterilogije je dokazal, da glivice povzročajo vrenje in iznašel nov način konzerviranja hrane, tako da z visoko temperaturo uničimo klice; po njem je ta postopek dobil ime. Odkril je tudi cepivo proti pasji steklini, leta 1885. — Kdo je to bil?

Življenje nam je ostalo zgolj po naključju

Partizani so si morali vse, od šivanke do puške, preskrbeti od okupatorjev, posredno ali neposredno. Navadno se je vsake akcije udeležila posebej za to določena skupina, le za cigarete so odhajali v dolino sami prostovoljci. Tudi jaz sem bil strasten kadilec in sem zato rad hodil na take akcije. Tako smo nekoč šli trije v dolino: jaz, Ljubljancan Žane in še nekdo iz Gorij, ki je dobro poznal okolico.

Bil je deževen in meglen jesenski dan. S Pokljuke smo odšli že sredi popoldneva. Po treh urah precej naporne hoje smo

se znašli v bližini gostilne in trafike, ki smo ji po domače pravili »pri Kunstlju«. Hitro smo se lotili dela. Tisti iz Gorij je stražil na dvorišču, Žane pa v veži. Ker nikjer ni bilo nič sumljivega, sem stopil v kuhinjo. Tam je več ljudi pravkar večerjalo. Zaželel sem jim dober tek in vprašal po gospodarju. Gospodinja mi je s tresočim se glasom dejala, da moža ni doma. Tudi ostali se niso počutili preveč prijetno, ker sem pač v rokah držal naperjeno pištolo. Gospodinjo sem povabil v trgovino, ostalim pa svetoval, naj ostanejo, kjer so.

Ko sva bila z gospodinjo na samem v trgovini, sem ji povedal, po kaj sem prišel in dejal, da bom cigarete tudi plačal. Ženska je stopila k policam, odprla predal in ga izpraznila. Bilo je nekaj nad 1000 cigaret. Začel sem jih tlačiti v nahrbtnik...

Tedaj pa sem zaslišal na cesti brenčanje avtomobilskega motorja. Oba z gospodinjo sva prislunhla in si izmenjala nekaj vprašujočih pogledov. Avto se je ustavil, vrata so se odprla...

»To so Nemci. Vsak dan pridejo k nam na kozareček zganja. Nič ne moremo!« je zajecljala gospodinja. Svetoval sem ji, naj se za vsak primer skrije za prodajno mizo. Toda prav tedaj je spet zabrenčal motor, vrata so se s treskom zaprla in avto je odpeljal. Oba sva se oddahnila.

Stopil sem v vežo in vprašal Žaneta, kaj se je zgodilo. Povedal mi je, da je nekdo stopil iz avtomobila, pa spet takoj vstopil vanj. Vrnil sem se po nahrbtnik in vprašal gospodinjo, če so to vse cigarete, ki jih ima. Rekla mi je, naj grem za njo. V prvem nadstropju je imela vso zalogo, nekaj nad 10.000 cigaret in precej cigar. Na njeno željo sem ji pustil za starega očeta kakih 100 cigar. Zdaj se mi je res mudilo in ko sem ji hotel plačati, je marke odklonila. Svetoval sem ji, naj prijavi »tatvino«, toda ne vem, ali je to napravila ali ne. Vsekakor pa smo bili mi trije z akcijo zadovoljni in tudi srečni, da se je vse skupaj tako srečno končalo.

Pozneje smo zvedeli, kaj se je zgodilo, da so se Nemci odpravili in da se nismo z njimi spopadli. Neka druga naša sku-

pina je namreč prav takrat blizu nemške postojanke v naši soseščini imela prehranjevalno

akcijo. Opazili so jih nemški stražarji in izstrelili signalno raketo, s katero so vse vojake klicali v postojanko. To je bilo prav tedaj, ko so se ustavili tisti Nemci pred gostilno...

Karel Kozar

Predsedstvo ZBZ NOV Slovenije je pred kratkim prejelo iz Francije gornjo sliko. Poslal jo je P. E. Le Caer (chirurgien — dentiste 8 bis Rue de la poste Deauville — Republique Française), ki jo je posnel ob svojem srečanju z jugoslovanskimi bivšimi zaporniki ob 20-letnici osvoboditve Mauthausena. Vse svoje nekdanje tovariše iz tega taborišča lepo pozdravlja in pravi, da rad pošlje slike vsem, ki so z njim fotografirani, le svoje naslove naj javijo na: Predsedstvo ZBZ NOV Slovenije, komisija za bivše politične zapornike in deportirance, Ljubljana, Beethovnova 10.

Padec fašizma je povzročil v taborišču Visco veliko spremembo. Italijanski vojaki, naši stražarji, so metali v zrak čepice in navdušeno kričali: »Fascismo kaput, guerra è finita!« Oficirji so jih s težavo krotili. Komandant taborišča pa je prišel s spremstvom svojih oficirjev pred vhodna vrata in milo jokal. Bil je zelo debel in trebuh mu je od hilpanja kar poskakoval. Podoficir, ki je bil zelo strog pri pregledovanju paketov, je prišel prvič pijan v taborišče. Bil je nasmejan in tak kot mornar, ki je srečno preživel vihar na morju. Tudi interniranci smo bili dobre volje, saj smo vedeli, da je to konec fašistične Italije, toda zadržali smo se dokaj mirno. Mitingi, ki jih je prirejela organizacija OF ob večerih, so bili stoodstojno obiskani. Poročil o vojnih dogodkih nam organizatorji mitinga niso več brali, pač pa so vsak večer prepevali kuplete o dogodkih od padca fašizma pa do padca Pantelerije. Pel je Nande Žužek, Čebokli, podoficir bivše jugoslovanske vojske, ga je pa spremljal s kitaro. Bilo je res lepo in komaj smo čakali večera. Bili smo v veliki večini organizirani in smo tudi dobili navodila za primer razpada. In tudi to smo kmalu doživeli.

Vojake je kapitulacija vrgla iz tira. Metali so stran orožje in bežali na vse strani. Oficirji so jih skušali nekaj časa krotiti s pištolami, toda kmalu so tudi oficirji izginili. Postali smo

toda ni se vrnila. Štab je poslal drugo patroljo, ki se je kmalu vrnila s poročilom, da Nemci zasedajo Furlanijo, da je Gonars že razpustil taborišče ter se skupina za skupino vrača proti domovini. Štab je ukrepal hitro. Sklenil je spremiti prvotni načrt. Sprva je bilo namreč sklenjeno, da bi zapustili taborišče z orožjem. Naročeno je bilo, naj se pomikajo čete iz taborišča druga za drugo brez orožja, vsaki četi pa naj se pridruži nekaj Dalmatincev iz zaporov Mamula, ki so bili zelo izžrpani in sestradani,

FRANC DERGANČ

Vedeli smo, da je to konec fašistične Italije

tako da bi se ne raztepli po italijanskih njivah, kar je bilo najstrožje prepovedano, a poleg tega tudi nevarno, ker bi lahko padli v roke Nemcem.

Kmalu smo pešali skozi vas Visco in skozi mesto Romans proti Gradiški. Po nekaj kilometrih smo bili že vsi zelo utrujeni. Oči so lačno gledale proti trtam ob cesti, toda držali smo se povelja: pokazati smo morali, da nismo roparji, kakor je hotel fašizem prepričati italijanske prebivalce. Utrujeni smo se bližali Gradiški, ko nam je prišla iznenada nasproti nemška patrolja na motorju: dva esesovca, v prikolici pa fašist, vsi z brzostrelkami. »Nazaj, nazaj!« je besno kričal fašist in z brzostrelko streljal. Nastala je panika. Nekateri so poskakali pod cesto in si utirali pot po njivah, večina od nas pa se je obrnila in se počasi pomikala zopet nazaj proti Romansu. Po nekaj kilometrih hoje — ko smo se zgubili patrolji izpred oči — smo se pa zopet obrnili proti Gradiški. Prvo noč smo prespali na prostem. Utrujeni smo se vrgli na travo in zadremali, toda ob 3. uri zjutraj nas je zbudila brzostrelka. Nekaj fašist nas je napadel. Vstali smo in se pomikali proti Mirnu pri Gorici. Miren smo obšli, toda kmalu smo zagledali in slišali Nemce s težkimi mitraljezi. Vrnili smo se v Miren. Štab se je hitro sestal,

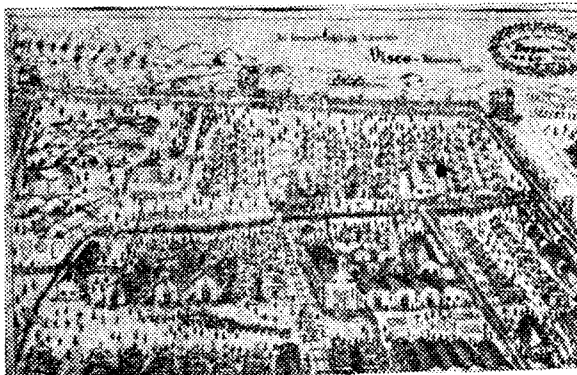
toda ni vedel, kaj bi ukrenil. Pot proti domovini je bila zaprta, nazaj proti Gradiški nam ni kazalo, a tretja pot je kazala proti Gorici, kjer so bili že Nemci.

Nekateri so se ogrevali, da pošljemo v Gorico delegacijo k Nemcem. Bila je zelo težka odločitev, počutili smo se, kakor da so vsi mostovi pred nami in za nami podrti. Iz težkega položaja nas je rešil tamkajšnji župnik. »Fantje, pot v Gorico ali v Gradiško pomeni za vas taborišče v Nemčiji. Pojdite za menoj in jaz vas bom pripeljal do partizanov.« Ubogali smo ga. Kmalu se je naša skupina — štela je še samo kakih 50 internirancev, ostalih 2000 se je razgubilo — v gosjem redu pomikala po kozjih

po cesti in da se nam ni treba nič bati. V tem pa me je neka ženska pocuknila na stran in opozorila: »Ljudje božji, ta človek je vendar kulturbundovec in gestapovec!« Na hitro smo se odpravili in se pomikali po asfaltu, kakor nam je svetoval gestapovec. Kmalu nas je dohitel njegov sin na kolesu. — »Kar korajžno, fantje,« nas je spodbudil in oddrvel proti nemški postojanki. Komaj smo ga zgubili izpred oči, smo skočili pod cesto in po travnikih, čez redko grmovje in neki potoček prišli v vas Jakovico. Tamkaj nas niso sprejeli preveč prijazno, bili so preplašeni od Nemcev, vendarle smo prespali na senikih in naredili načrt, kako bomo prišli čez progo.

Srečno smo prilezli pod vasjo Laze (kjer je neki Nemec pasel konja) v Unec do gostilne. Gostilničarka je videla, v kaki zagati smo in nam je priskočila na pomoč. Napregla je konje, na voz naložila plug, brano in nekaj orodja, potem se nas je po 7 usedio na voz. Ko smo se peljali čez Rakek, nam je srce močno tolklo, toda nemški stražar pred gasilskim domom nas še pogledal ni. Kmalu smo bili mimo. Voznik se je vrnil, nam je zaželel srečno pot in kmalu smo bili v Cerknici.

Tu je bilo partizanov kot listja in trave. Tone Nampelj iz Semiča — star avstrijski vojak — je bil zelo nestrpen. »Meni tukaj zelo smrdi, fantje. Star vojak sem, ubogajte me!« Komaj smo odmaknili pete iz Cerknice, že je prišlo do spopada. Preko Smuke smo prilezli do Dvorca, kjer nas je Zmuc pogostil in ponudil prenočišče. V ranem jutru naslednjega dne smo jo urno pobirali proti Beli krajini. Dolenje Laze, Gorenje Laze, Pribišje, Smuk so bili kar mimogrede za nami in že smo zagledali Semič. Ko smo prišli do Nampljeve hiše — nekaj mesecev prej so mu jo Italijani z mino zažgali — so Namplja obilne solze. Tudi jaz sem imel solzne oči. Sam sem nisem mogel verjeti, da sem zopet v Semiču, doma. Bila je dolga pot skozi zapore, belgijsko kasarno v taborišču Visco. Iz Visca smo šli na nedeljo zjutraj in ravno teden dni kasneje opoldne smo prišli v Semič. Dolgo in hučo je bilo, toda minilo je. In zopet smo nadaljevali z aretacijo prekinjeno delo.

popolni gospodarji taborišča, vendar je vodstvo OF sklenilo, da ne sme nihče iz taborišča, dokler ne bo položaj razčiščen, dokler ne bomo poznali razmer zunaj taborišča. Bili smo zelo disciplinirani; bilo ni niti enega primera samovolje. Iz taborišča smo poslali prvo patroljo,